

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 1979 – 6129

BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR

Jokotolè

Majallah Abhâsa Madhurâ

JOKOTOLÈ
Majallah Abhâsa Madhurâ

Penanggung Jawab
Amir Mahmud

Pemimpin Redaksi
Dwi Laily Sukmawati

Dewan Redaksi
M. Dradjid
Syaf Anton, W.R.
Zaini
Lukman Hakim AG
Iqbal Nurul Azhar

Desain Grafis
Rahmad Hartono

Sekretariat
Anang Santosa
Rahmidi

Alamat Redaksi
Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur
Jalan Siwalanpanji II, Buduran,
Sidoarjo
Telepon 031. 8051752, pos-el:
sya_lal@yahoo.co.id.

Pèyatoran

Alhamdulillah, pojhi sokkor ka Ajunannèpon Ghustè Allah SWT sè ampon marèngè rahmat tor hidayahèpon, kantos Majallah Jokotolè sè kapèng 14 ampon lastarè èccap. Sampornana sadhâjâ èssèna Jokotolè ghumantong kaèhlasan tor kaparduliyanna sadhâjâ para maos sareng para ghumatè pangangghit tor panolès.

Ampon bânnya' kamajuwâna Jokotolè dâri taon ka taon bherkat maso'an sareng *kritik* sè nojjhu kasaèyan sareng kasamporna'an. Terbi'ân Jokotolè kapèng 14 panèka aèssè pan-saponapan "rubrik" sè ampon è-*program*, akadhi: Carèta, Salèra, Pokeddhân, Carpan, Lalampa'an, Jâr-kalènjâr, Saè èber, Puisi, Kandhâ, sareng laènna.

Para pangangghit tor panolèssèpon èngghi bâdâ: Abd. Wahid neng carèta; Harkoni neng salèra; Mien A. Rifai, M. Hairul, Moh. Hafid Efendi, sadhâjâ neng pokeddhân; M. Badrih, Awie Esto neng carpan; Asas neng lalampa'an; Lukman Hakim sareng Suhartatik/Tika neng saè èbèr; Adrian Pawitra, Lukman Hakim AG, Hendra Syaiful Amir, M. Fauzi neng puisi; Amir Mahmud neng Kolom Indura; aherra Dwi Laily Sukmawati neng kandhâ.

Mongghu *Tim Editor* bâdâ sèttong kamoskèlan sè ghi' lo' èlang dâri pamangngghi Tim, èngghi panèka parkara dâjâhân Bhâsa Madhurâ Tahun 2011. Insya Allah hal sè kadhi ka'dinto bisa obus manabi sadhâjâ pangangghit èyatorè lèngghi samèja sareng Tim ka'angghuy abhâk-rembhâk parkara kamoskèlan-kamoskèlan sè ampo èpangghi'i rên-arèn dâlem nyerrat. Parkarana èngghi panèka bhâb angghuyanna konsonan alos dhâmmang sareng konsonan alos berrâ', tor bhâb angghuyanna aksara palancar neng ca'-oca' èmbuwân. Pajhât neng dâjâhân tahun 2011 panèka ghi' bâdâ kamoskèlan sè nyelkèt, sè Insya Allah bhâdhi èkamoskèl paghi' è bingkèng arè manabi bâdâ Konsinyasi dâjâhân Panyampona'an. Parkara panèka ampon dhâddhi ngen-angen sè masthè dâri Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur.

Arebbhân dâ' sadhâjâ pangangghit sareng panolès Jokotolè lo'cekbâ'a ngèssè'è Jokotolè mènangka kaèhlasan tor kaghumatèyanna para salèrana dâ' kamajuwanna tor jhurbhuna bhâsa Madhurâ.

Moghâ-moghâ terbbi'na Jokotolè kapèng 14 ka'dinto bisa nambâi pangaonèngan tor panglèpor atè para maos. Mator sakalangkong!

Redaksi

Pokeddhân

**Moncar arè sè ngèbâ onðem
roðep Nalèka Madhurâ
èjhâjhâ Jeppang 1942–1945
(Mien A. Rifai)**

Pokeddhân

**Jhurbhu tor Oremma
Kabâdâ'ân Bhâsa Madhurâ
PascaSuramadu**

(Moh. Hafid Effendy)

Bhâsa Madhurâ mènangka bhâsa sè èghuna'aghi pènotorrèpon kalabân jumla sè langkong bânnya'. Bhâsa Madhurâ aghâdhuwân kaghuna'an sè langkong sorop dâlem masyarakat otamana dâlem makoko tor matombu kabâdâ'ân bhâsa Indonèsia.

10

Carpan

28

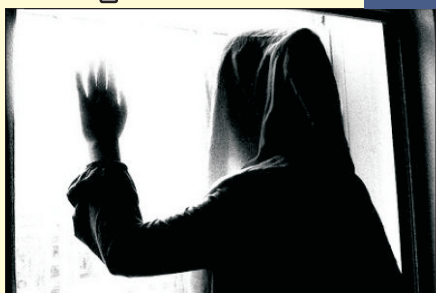
MELLAS ÈKASENNENG

Pamèsemma aghâmbâr pangghâliyan sè nangghâma. Sapanèka jughân kalabân èlop socana sè tajâm, paðâ alandhâng nêyat tor maksod sè loros è dâlem nyambhung kaoði'ân.

Carpan

36

Gheðdhung Acangghâ

Angghidhân Awie Èsto

Lalakè` ghânèko, bulâ. Sè ta` parlo dhika èkaènga`è bhâp parkara orèng sè pola onèng ararosak sabbhân malem è ngèdðhâna tètongnga dhika, Rona.

Sosonan Angghuta	2
Pèyatoran	2
Èssèna Majallah	3

Carèta	4
· Anèna Toraja (Abd. Wahid)	

Salèra	7
· Salèrana Dr. A. Latief Wiyata mènangka Antropolog d'âri Polo Madhurâ" (Harkoni)	

Pokeddhân	10
· Tragedi Nol Ropeya Abalanjha Buku (M. Hairul)	

Lalampa'an	39
· Pergub Nomer 19 Taon 2014 Aghâlebbher è bubungan Disporabud Kab. Mekkasana (A. Sulaiman S.)	

Jâr-Kalènjâr bân Bhuðhâjâ Madhurâ	45
· Lèburra Lân-Jhâlânan ka Polo Gili Labak (Lukman Hakim AG)	

Saè Èber	48
· Tajhin Sappar (Suhartatik/Tika)	

Puisi	49
· Sanajjhân Apèsa (Adrian Pawitra)	
· Orèng Pasèsèr (Lukman hakim AG)	
· Ango' Potè Tolang Katèmbhâng Potè Mata (Hendra Syaiful Amir)	
· Lajâr (M. Fauzi)	

Kearifan Lokal Madura (Indura: Indonesia—Madura)	51
· Naghârâ Ngèbâ Tata, Dhisâ Ngèbâ Cara" (Amir Mahmud)	

Kandhâ	53
· Pangajhârân Bhâsa Madhurâ neng SMP (Dwi Laily Sukmawati)	

Lalampa'an

43

Campor Songennep Maso' MURI

Madhurâ panèka soghi. Molaè dâri kabhuðhâjân, kennengngan jâr-kalènjâr kantos bhâb parkara massa'an. Ta' ghun coma satè sareng soto, nangèng ghi' bânnya' sè laèn. Sala sèttonnga aropa campor. Lerres è arè Ahad (9/11) sè tapongkor pamarènta tor marghâsarè Songennep ngaollè sèttong kabhunga'an.

Anèna Torajâ

Abdul Wahid

Mongghu ka tèmor dâri kottha sumenep bâdâ sèttong daèrah sè anyama Dhungkèk. Dhungkèk saongghuna aropa'aghi sala sèttong dâri daèrah kecamadhân sè bâdâ è kabupatèn Songennep. È Dhungkèk ka'dinto jhughân bâdâ sèttong kennengngan sè anyama Torajâ. Torajâ bâdâ è Dhis Rombhen Bârâ', Kacamadhân Dhungkèk, Kabupatèn Songennep.

Èstona manabi ètalèktèghi, Torajâ ka'ḍinto aropa'aghi nyama ḍâri sala sèttong kampong otabâ ḍusun sè bâḍâ è Dhisa Rombhen Bârâ'. Kampong Torajâ bâḍâ è mongghing palèng bârâ' ḍâri kampong-kampong laèn sè bâḍâ è Dhisa Rombhen Bârâ'. Marghâ ka'ḍinto Torajâ dhâddhi kampong bânkèt (perbatasan) antara Dhisa Jhâḍung sareng Dhisa Rombhen Bârâ'.

Nyama Torajâ ka'ḍinto aropa'aghi nyamana bâto sè râjâ, kantos èsèbhuttaghi Torajâ. Dhâddhi manabi artè ḍâri bhâsaèpon, Torajâ èngghi ka'ḍinto bâto sè rajâ. Lakar leres è kampong Torajâ ka'ḍinto bâḍâ bâto sè cè' rajâna tor bhidhâ sareng bâto-bâto sè bâḍâ è kampong kasèbbhut. Bâto ka'ḍinto aropa'aghi bâto ghunong, namong bâḍâ è pèngghir tasè'. Manabi ètalèktèghi ḍâri kennengngannèpon, bâto Torajâ tepa'na bâḍâ è pèngghir sèrèng kampong Torajâ.

Mongghu ḍâ' ka maghârsarè sakobhengnga, Torajâ bânne ghun nyamana kampong biyâsa, namong sèttong nyama sè ngaghungè artè ḍâlem tor soccè, kong-langkong ḍâ' ka maghârsarè Rombhen Bârâ'. Mèla ḍâri ka'ḍinto, sadhâjâ maghârsarè Rombhen Bârâ', otabâna konglangkong maghârsarè Kampong Torajâ, paḍâ amoljâ'âghi sareng èkaramattaghi ḍâ' ka Torajâ ka'ḍinto.

Sadhâjâ maghârsarè paḍâ amoljâ'âghi sareng èkaramattaghi ḍâ' ka Torajâ, marghâèpon maghârsarè parcajâ jhâ' saongghuna Torajâ ka'ḍinto aropa'aghi bâto rajâ sè bâḍâna asareng kalabân bâḍâna Kèyâè (Kiai) Arbadi. Kèyâè Arbadi ka'ḍinto aropa'aghi sèttong kèyâè sè mashur tor kasohor mongghu ka maghârsarè Rombhen Bârâ'. Astaèpon Kèyâè Arbadi ka'ḍinto, samangkèn sèmma' kalabân bâto rajâ (Torajâ) sè bâḍâ è Dhisa Rombhen Bârâ'.

Kayâkinanna maghârsarè Rombhen Bârâ' èngghi ka'ḍhinto paḍâ parcajâ jhâ' saongghuna Kèyâè Arbadi aropa'aghi Sèttong Kèyâè sè lakar ngaghungè kajunèlan otabâna kasaktèyan sè tèngghi, kantos sadhâjâ maghârsarè Rombhen Bârâ' paḍâ nyebbhut sadhâjâ, jhâ' saongghuna Kèyâè Arbadi ka'ḍinto aropa'aghi sèttong mahlok sè lakar sèmma' monggu ḍâ'ka Allah, konglangkong maghârsarè parcajâ jhâ' Kèyâè Arbadi ta' laèn ḍâri Wâli sè bâḍâ è Rombhen Bârâ', konglangkong è kampong Torajâ.

ḍâri carèta sè èkparcajâ sareng maghârsarè Rombhen Bârâ', nyebuttaghi saongghuna Kèyâè Arbadi ka'ḍinto bisa ngolo' jhuko' tasè' samè akadhiyâ sareng pangologghâ orèng ḍâ'ka kancana. È sèttong carèta èsèbhuttaghi, Kèyâè Arbadi ka'ḍinto lèbur mancèng ka pèngghir tasè'. Kennengngan pamancèngannèpon Kèyâè Arbadi ka'ḍinto aropa'aghi bâto rajâ sè kasèbhut kalabân Torajâ.

Manabi Kèyâè Arbadi mancèng, bisa èpastèyaghi ollèna, dhâddhi èbhân-sabbhân Kèyâè Arbadi mancèng pastè ngennèngnga èngghi ka'ḍinto jhuko' tasè'. Namong sè dhâddhi anè mongghu maghârsarè Rombhen bârâ', Kèyâè Arbadi manabi mancèng ollèna jhuko' tasè' ka'ḍinto bisa èpènta kalabân kasènnenganna. Manabi Kèyâè Arbadi mènṭa jhuko' tasè' cakalan, maka ollèna mancèng èngghi jhuko' cakalan, manabi sènneng jhuko' oḍâng, maka ollèna ènggi jhuko' oḍâng, saka'ḍinto kalabân jhuko'-jhuko' laènna.

È sèttong arè, Kèyâè Arbadi ka'ḍinto ngaghungè tamoy ḍâri jhâu, saamponna ḍâpa' ka kennengngan, maka Kèyâè Arbadi mator ḍâ'ka tamoy, ponapa jhuko' sè èkasokanè. Saamponna tamoy ajâwâb, maka Kèyâè Arbadhi pas lajhu

èntar dâ'ka kennengngan sè aropa'aghi bâto rajâ (Torajâ) ka'dinto ka angghuy mancèng jhuko' sè èkasokanè otabâna sèkasènnengngè tamoy ka'dinto. Tak abit polè, namong sakejjhâ' dâri mancèng ka'dinto, maka Kèyaè Arbadi ampon ngaollè jhuko' sè èpessen sareng tamoy ghellâ'. Dhâddhi jhuko' sè èbhâkta palèman sareng Kèyaè Arbadi samè sareng pessenanèpon tamoy.

Kajunèlan laènna dâri Kèyaè Arbadi èngghi ka'dinto bisa akanca sareng jhuko' monḍung. Maghârsarè Rombhen Bârâ' parcajà saongghuna, manabi Kèyaè Arbadi terro nyâbbrânga tasè' ka polo poterran (salah sèttong polo sè bâdâ è Madhurâ, mongghing lao' dâri Kecamatan Dhungkè'), maka Kèyaè Arbadi ka'dinto ngolo' monḍung pas nompa' ka tengngana jhuko' monḍung sampè' dâpa' ka tojjhuwân, èngghi ka'dinto polo poterran. Manabi ampon palèmana dâri polo poterran, maka saka'dinto jhughân. Nompa' polè ka tengngana jhuko' monḍung kantos dâpa' polè ka Torajâ.

Ka'dinto sabâgiyân dâri anèna Torajâ sè èsandhingaghi kalabân kelebbyân-kalebbiyân Kèyaè Arbadi. Sampe' samangkèn ka'dinto sadhâjâ maghârsarè Rombhen Bârâ' pagghun

parcajà dâ'ka karamadhân Torajâ sareng ka masyhuran Kèyaè Arbadi. Saamponna Kèyaè Arbadi adhingghâl dhunnya maka Kèyaè Arbadi èkoburrâghi è pèngghir tasè' è sèmma'na bâto rajâ sè kasambhât Torajâ ka'dinto.

Kaanèyan dâri makammèpon otaba bhuju'èpon Kèyaè Arbadi sampè' samangkèn, nyatana makam otabâna bhuju'èpon Kèyaè Arbadi ta' èlebbhuwi ombâ' dâri tasè'. Ènghâlè dâri parkèra'anna orèng-orèng Rombhen Bârâ' biyâsana makam otabâna bhuju' ka'dinto ampon bisa rosak kalabân sèbab ombâ' sè ngèkès dhârâdhân (pèngghir tasè'). Namong nyatana sampè' samangkèn makam Kèyaè Arbadi pagghun bhâghus ta' èecapo' rajâna ombâ' tasè'.

ḍ âri sadhâjâ kaanèyan otabâna kalebbiyân Torajâ sareng Kèyaè Arbadi ka'dinto, adhâddhiyâghi kayâkinan otabâna kaparcajà'ân mongghu dâ' ka maghârsarè sè bâdâ è Dhisa Rombhen Bârâ', jhâ' saongghuna manabi orèng paraddhu ka Allah, sèmma' dâ'ka Allah, maka sadhâjâ hajâddhâ sareng sadhâjâ parnyo'onanna bhâkal èkabbhuli sareng Allah. Marghâ ka'dinto manossa sadhâjâ wâjib ènga' tor a èbâdâ ka Allah kalabân saleres-leressa.

“Salèrana Dr. A. Latief Wiyata

mènangka

**Antropolog *Dâri*
Polo Madhurâ”**

Harkoni

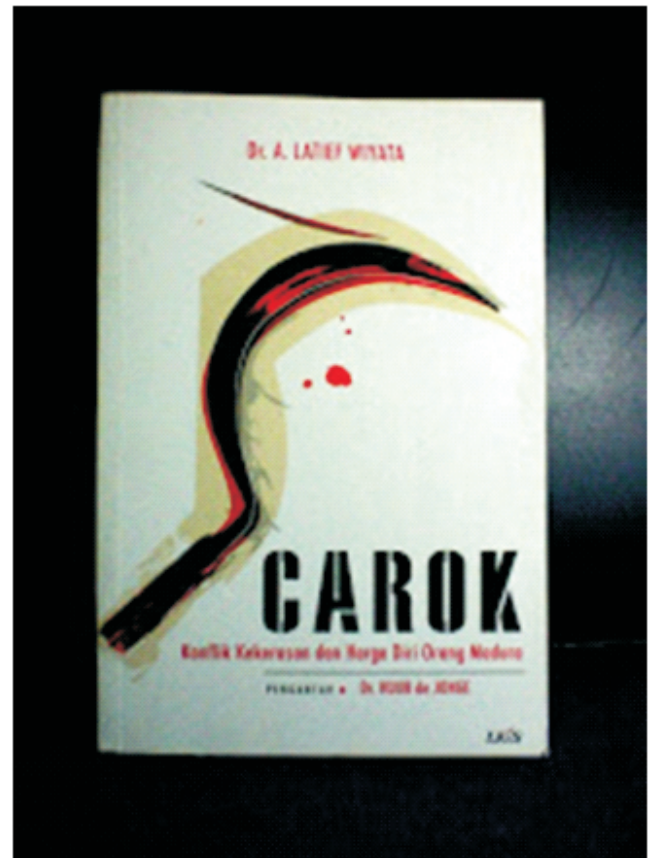

(salèrana Bapak, A. Latief Wiyata sè èponḍhut ḍâri wiyatablog.blogspot.com)

Hosossèpon ḍâ' ghâlimpo' akademisi, pasèra sè ta' mèyarsa asmaèpon Dr. A. Latief Wiyata. Salèrana mènangka Antropolog bhuḍḍhâjâ Madhura. Salèrana èbhâbhârrâghi neng è kampong Patènongan, Dhisa Parsanga, Pèngghirân Kottha Songennep, Madhurâ. Salèrana ta' aparèng jhâjhârbhâ'ân sè moḍḍhâ, arè, tangghâl, bulân, sarta taon saponapa èbhâbhârrâghi.

(Buku Carok, Edisi 1 2002)

(Buku Carok, Edisi 2 2006)

Salèrana asakola SD neng Songennep, tammat taon 1963. SMP-na asakola neng Mekkasân tammat taon 1966. Lajhu nerrossaghi sakola ka SMA Bhângkalan lulus taon 1969. Tammat SMA, salèrana akuliya FISIP (Jurusan Administrasi Negara) Universitas Jember, lulus taon 1975. Lulus S1, salèrana nerrossaghi dâ' S2 jurusan Sosiologi neng Fakultas Pascasarjana FISIP Universitas Indonesia, Jakarta lulus taon

1984. Program doktorra (S3) kalabân spesialisasi Antropologi Budaya èpalastarè neng Program Pascasarjana Universitas Gadjah Mada, Yogyakarta taon 2001 kalabân bhul-ombhul disertasi Carok: Institusionalisasi Kekerasan dalam Masyarakat Madura.

Dr. A. Latief Wiyata salaèn molang neng Program Studi Sosisologi FISIP Universitas Jember jhughân langkong mardhuli kalabân

nalèktèghi bhâb masyarakat bâb kabhuḍḍhâjân Madhurâ. Salèrana jhughân maddhek Pusat kajian Madura neng Universitas Jember asareng Dr. Huub de Jonge. Lajhu èpaterros asareng dr. Robert Wessing (1985—1993). Salaèn ḍâri ka'ḍinto jhughân onèng molang neng Universitas Trunojoyo (Ketua LPPM) Bhângkalan, Madhurâ. Peneliti tamu neng LIPI, Jakarta (2004—2006). Peneliti neng CERIC FISIP UI, Jakarta (2002—samangkèn). Peneliti neng Universitas Mercu Buana, Jakarta (2007—2008). Staf ahli DPR-RI, Jakarta (2005—2009). DP2M Dikti Kemdiknas, Jakarta (2005—samangkèn), bâb team leader neng Proyek SCBD Kabupaten Sampang, Madhurâ periode 2000—2005 kalabân èbhânḍhâi ḍâri USAID/OTI Jakarta.

Kaangghuy abhuktèyaghi kamampowan tor kaparḍhuliyanna ḍâ' ka bhâsa Madhurâ, salèrana jhughân nyerrat pan-saponapan pokeddhân sè èpaterbi' Surya, Jawa Pos, Surabaya Post, Kompas, Gatra, Forum Keadilan, Bisnis Indonesia, Media Indonesia, sareng The Jakarta Post, hosssa sè akaè' kalabân masyarakat bâb Kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ sarta parkara-parkara sosial bhuḍḍhâjâ sè omomma èyalamè sareng maghârsarè Madhurâ. Asareng Dr. Huub de Jonge nyerrat buku kalabân bhul-ombhul Agama, Ekonomi, dan Kebudayaan: studi-studi interdisipliner tentang Masyarakat Madura, sè èterbi'âghi kalabân Rajawali Press Jakarta, 1987. Sala sèttong angghidhâna sè bhul-ombhullâ “Masyarakat Madura dan Interaksi Antaretnik” terbi' ḍâlem buku Aswab Mahasin (editor) Ruh Islam dalam Budaya Bangsa: Aneka Budaya di Jawa sè èterbi'âghi sareng Yayasan festival

Istiqlal, Jakarta, 1996. Samangkèn asareng D. Zawawi Imron, sala sèttong sastrawan Madhurâ sè kaalok ḍâri dhisa Tang-bhâtang Songenep, salèrana parappa'na matotok angghidhân aropa buku kalabân bhul-ombhul “Manusia Madura dan Nilai-Nilai Budayanya” sè pangaranna terbi' neng buḍi arè.

Salaèn panèka, segghut èyojhang mènangka pembicara neng seminar-seminar bhâb masyarakat bâb kabhuḍḍhâjâ'ân Madhurâ, akadhi neng acara International Workshop on Indonesia Studies, madurese Culture and Society: Continuity and Change sè èpabâḍâ sareng KITLV, Leiden, bulân Oktober 1991. Sèlaèn ka'ḍissa' dhâddhi pembicara otama neng Musyawarah Damai Anak Bangsa di Bumi Kalimantan sè èbhânḍhâi sareng Menteri Dalam Negeri ban Otonomi Daerah neng NAM Center Kemayoran Jakarta tangghal 20—22 Maret 2001. Tor ghi' possa' lalampa'an laènnèpon sè ta' kèngèng èsebbhuttaghi ghân tong-sèttong. Sè terrang rèng Madhurâ patot bhunga ḍâ' salèrana Dr. A. Latief Wiyata mènangka pottra daèrah sè maro'on nyama Madhurâ ta' namong neng Indonesia namong kantos manca lèbat serradhânnèpon sè ngangka' Masyarakat tor bhuḍḍhâjâ Madhurâ. Ka'ḍinto pan-saponapan conto buku angghidhânnèpon Dr. A. Latief Wiyata.

.....

*Sabagiyân kabhâr takaè' sareng salèrana Bapa' Wiyata Latief èponḍhut langsung ḍâri wiyatablog.blogspot.com sè saterrosèpon èsalèn ka bhâsa Madhurâ sareng Dwi Laily Sukmawati, S.Pd., mènangka Panarjâmah Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur.

Moncar arèsè ngèbâ ondem rodep

Nalèka Madhurâ èjhâjhâ Jeppang 1942–1945

Mien A. Rifai

DHUNGNGÈNG SÈ GHI' LAMBÂ' cè' bâlatrana è Madhurâ, ngandhâ'aghi jhâ' è dâlem taon 1750 nalèka Kè' Lèsap robbhu ètèngghâr parjuriddhâ Kompenni Bâlândhâ bân laskarra Cakraningrat V è kottha Bhângkalan, kalabân makasambu' orèng bânnya' abâ'na sempat abhâstowaghi mosona mara bâriyâ: “*Ghu'-lagghu' bhâkal dâteng sardâdu dâri mordâjâ akalambhi kalaras abhul-ombhul arè kaangghuy males tang patè*”. Bânnya' rèng-orèng seppo Madhurâ sè è taon 1942 parcajâ jhâ' bhâlâ sanjhâta Jeppang—sè mon aperrang segghut nyamarraghi abâ'na kalabân notobhi kalambhina bi' un-dâunan sarta ngèbâ bhul-ombhul *hinomaru* (mandirâ arè moncar)—jârèya mawujuddhâghi sompa bhâstona Kè' Lèsap ka Bâlândhâ.

È bâkto jârèya, laku bânniya' ongghu orèng Madhurâ talèbât sennengnga nangalè dâtengnga sarḍâḍu Jeppang sè dhigdhâjâ ngojuk Bâlândhâ ḍâri bhumè Indonèsia. Apa polè polana ḍâ'-aḍâ'na Jeppang ngèdhinnaghi ra'yat Indonèsia kaangghuy maghâlebbher mandirâ mèra potè, tor anyanyèyaghi laghu kabhângsa'an *Indonèsia Raya*. Nangèng ḍâri ghi' kabidhânna la èpatengghes jhâ' pèra' Jeppang sè èmaksoddhâghi dhâddhi cajâ Asia, pamimpin Asia, bân pangaobhânna Asia. Ca'-oca'an "*Dai Nippon – Indonesia samè-samè*" cè' segghuddhâ èrak-orakaghi, tapè èpasènga' ta' ollè èkaloppaè jhâ' Nipponna (otabâ Jeppangnga) sè kodhu èpadhâddhi tarètan sè atowa'an. Èbâ-sabâriyâ para pangadâ' masyarakat Indonèsia cè' bhungana ghâlina, sabâb sabellunna ta' tao kadhâddhiyân orèng Bâlândhâ aberri' dhârâjhât sè paḍâ kahormadhânna ḍâ' ka orèng Indonèsia, sè bi' Jeppang satèya pas èyangghep sabhândhing moso abâ'na dhibi' sarta ta' bhidhâ bi' orèng manca naghârâ laènna.

Tapè samarèna kabbhi kat-pangkat têngghi è pamarènta'an sè sabellunna ètegghu' orèng Bâlândhâ ella èghântèyaghi bi' pangrajâ Jeppang, partèngka bân karebbhâ pamarènta militèr Jeppang pas cè' aobâna. Laghu *Indonèsia Raya* ta' ollè polè èpakaèḍing, bân mandirâ mèra potè pas ta' èèdhinë èyonjhuk ètèyangnga. Molaè ḍâri bâkto jârèya pèra' mandirâ *hinomaru* bân

laghu kabhângsa'an Jeppang *Kimigayo* sè kodhu èhormadhi. Arè katerbi'ânna Kaisar Hirohito wâjib èkarjâ'aghi, kalabân sakabbhiyânna orèng kodhu ngenḍâ' akiblat ka morḍâjâ kennengnganna karatonna Tenno Hèika è Tokyo. È Madhurâ jhâm bâkto Jeppang (sè paḍâ bi' jhâm bâkto è Papua) pas masthè èyangghuy. Bâriyâ kèya taon Masèhi 1942 (sarta taon Jhâbâ bân taon Hijriah) lajhu èghântè'è bi' tong-bitonganna taon Sumèru 2602 sè èyangghuy è Jeppang dhibi'.

ḍâlem pamarènta'an, Jhâbâ bân Madhura èkobâsaè Angkatan

● Dhârât Jeppang, dhinèng Sulawesi bân Maluku sarta Papua èparènta Angkatan Tasè'na. Wilayah propènsi èpataḍâ', tapè karèsidènan pagghun èpabâḍâ bân ● èparènta moso *syuchokan* Jeppang sè andi' kakobâsa'an marènta akantha gubernur.

Syuchokan Jeppang jârèya èbhânto moso sètong bâkkèl orèng pribumi, sè è Madhurâ èjabat bi' Radhin Adipati Aria Cakraningrat sè sabellunna dhâddhi bhupatè Bhângkalan. Sadhâjâ bhupatè sè èbennum Bâlândhâ bisa pagghun

terros negghu' pangkaddhâ, poko'en enḍâ' ngabulâ ka pamarènta'an Jeppang. Bhupatè Mekkasân Radhin Tamengghung Aria Abdul Aziz èyokom matè, polana abâ'na bângal alabân sarta segghut ta' kasokan ajhâlânnaghi parènta pamarènta militèr Jeppang sè èghârâssa'aghi bengngès tor ta' patot amarghâ manyangsara ra'yat bânniya'.

SAMAPANNA JEPPANG NGATOR

BÂN NGOBÂSAË pamarènta'an Madhurâ bân bagiyan Indonèsia laènna, sakabbhiyânna lalakonna ra'yat rè-sa'arèna pas èsarojhu'aghi kaangghuy abhânto èhtèyar mamennang perrangnga Jeppang alabân bhâlâsanjhâta Inggris bân Amèrika, ca'na mongghu kama'moranna ra'yat Asia Timur Raya. Bhidhâ moso Bâlândhâ sè ta' endâ' ngajhâk ra'yat apolitik, kaangghuy maksod bhuru pamarènta militèr Jeppang majhâlân naghârâ jhâjhâ'ânna kalabân aghuna'aghi dhâsar politik. ð âri jârèya ra'yat èyajhâk alako ngangghuy organisasi massa, kabbhi èendoktrinasi idèologina, sarta segghut makompol orèng bânnya' rabu neng upacara sè ngobbbhâr somangeddhâ masyarakat.

Tapè sabhâligghâ, organisasi sosial mara partay politik sè bâdâ ghi' jhâman jhâjhâ'ânna Bâlândhâ, è bâkto jârèya bi' Jeppang ta' èbâghi amè-rammè sarta ta' ollè mabâdâ pat-rapat. ð â'-aâdâ'na alèm ulama èèdhinë maoði' polè *Majlisul Islamil A'laa Indonèsia* (MIAI). Nangèng polana kyaè-kyaè ghellâ' ta' endâ' noro' karebbhâ pamarènta militèr Jeppang, majellis tènghi ummat Islam bhuru pas ètata polè pèra' kaangghuy dhâddhi sèttong kompolan sè ngatorraghi nasèhat sampè' èberri' nyama laèn iya arèya *Majellis Syura Muslimin Indonèsia* (Masyumi).

Sèttong tradisi anyar lajhu li-dhuli èpatombu è dâlem dâdâna rès-morès sakola'an bân para parjâji Indonèsia, antara laèn sabbhân lagghu bâdâ kawajibhan kodhu *ataiso* otabâ aolah raga kaangghuy maseggher jasmanina. Sakola'an sè bi' Bâlândhâ èdhâ'-bhidhâ'aghi kaangghuy na-ana'na oreng Bâlândhâ (*Europesche Lagere School*, ELS), na'-ana'na Cèna (*Hollands Chinese School*, HCS), na'-ana'na orèng Arab (*Hollands Arabise School*, HAS), sakola'an kangghuy na'-

ana'na parjâji apangkat sè ngangghuy Bhâsa Bâlândhâ (*Hollands Inlandse School*, HIS), sarta sakola'an kaangghuy ra'yat pribumi (*Volkschool*) pas ètotop kakabbhi. Pamarènta militèr Jeppang pèra' mabâdâ sèttong macem sakola'an dhâsar mongghu kabbhi na'-kana' sè bâdâ è Indonèsia sè ènyamai *Sakola'an Ra'yat*. Kaangghuy ru-ghuruna pas èbâdâ'aghi sus-kursus Bhâsa Jeppang. Serrèna Bhâsa Bâlândhâ èlarang èyangghuy è la'-sakola'an, ku-buku pangajhâran sè ètolès ngangghuy Bhâsa Bâlândhâ pas ètarjama'aghi ka dâlem Bhâsa Indonèsia.

Kaangghuy ngajhâk sakabbhiyânna masyarakat abhânto sakowaddhâ è dâlem mamennang perrangnga, Jeppang mabâdâ organisasi massa sè acora' militèr sampè' ka sa-dhisa ghunong na'nong bâto kaletthak. Dhâddhi è bhân-sabbhân kennengngan è saantèro Indonèsia pas èpabâdâ *Seinendan* (bhârisan ngangodâdhân aomor 14 – 25 taon), *Keibodan* (bhâdhân sè makompol lalakè'an aomor 25 – 35 taon kaangghuy abhânto polisi ajâgâ kaamanan), bân *Fujinkai* (kompolanna parabân bân bâbinè'an sè la aomor lebbi dâri 15 taon). Sakabbhinna èyajhâri abhâris sarta èwajibbhâghi noro' latèyan rang-perrangan asanjhâta *takèyari* (tombhâk perrèng otabâ *bambu runcing*) bân pan-sanapanan sarta dhâng-peðdhângan *samurai* dâri kaju. Sakabbhinna maghersarè masthè noro'na kaðâlem acem-macemma organisasi massa bhuru, polana bhâdhân-bhâdhân ghellâ' èbâdâ'aghi molaè dâri kompolanna ko-bengko satatangghâ'ân è sa-dhisa, sè kabbhi lajhu ètata bân èyator organisasina è dâlem *tonarigumi* otabâ karokonanna tatangghâ bân warga masyarakat. Organisasi RT ban RW sè abhânto majhâlânnaghi pamarènta'an dhisa rè-saarèna è saantèro nâghârâ Indonèsia satèya rèya

èkennèng sarè asal-osol otabâ ramo' sajârâna ka *tonarigumi* sè èpabâdâ pamarènta militèr Jeppang nalèka ajhâjhâ Madhurâ bân tana Jhâbâ sarta Sumatra.

SAELLANA APERRANG PAN-BÂRAMPAN BULAN abiddhâ, bhâlâsanjhâta Jeppang pas molaè katètèran bân kala è sabâtara kennengngan è Saghârâ Pasifik Lao'. Amarghâ dâri jârèya Jeppang lajhu cè' terrona sopajâ bhângsa Indonèsia bisa abhânto kalabân lebbi tarongghu è dâlem tarèka mamennang perrangnya ghellâ'. Mèlana pamarènta militèr Jeppang pas ngonjhâng ngangodâdhân pribumi maso' dhâddhi bhâlâsanjhâta Jeppang, ca'na kaangghuy noro' abhillâi tana patobinna dârâna bi'-dhibi'. dâ'-ađâ'na Jeppang narèma orèng Indonèsia maso' dhâddhi sarđâđu *Heiho* sè atugas abhânto parjurit Jeppang kaangghuy èro-soro ajhâlânnaghi lalakon kasar militer sè râ'-berrâ'. Tapè bid-abidhân bhârisan *Heiho* bhuru pas èsanjhâtaè kèya sacokobbhâ nyopprè bisa'a noro' majhu aperrang.

Serrèna bânnya' pangađâ' masyarakat Indonèsia dhibi' sè ngajhuwâghi parnyo'onan, è dâlem bulan Oktober 1943 pamarènta militèr Jeppang pas mabâdâ *Tentara Sukarela Pembela Tanah Air*. Bhâlâsanjhâta sè è buđi arèna kalonta bi' sebbhudhân PÈTA jârèya, malolo kadhâddhiyân dâri rèng-orèng Indonèsia tor kèya èkomandani bi' parbirâ Indonèsia dhibi' sè sabellunna khusus èlatè è kottha Bogor. Ta' korang dâri 43 ngangodâdhân Madhurâ (sè èkala' kalabân èpèlè dâri bakkèl pangađâ'na masyarakat, ru-ghuru, bân pongghâbâ pamarènta đàera) pas èpamangkat ka Bogor kaangghuy noro' latèyan kamilitèran, èindoktrinasi jiwa kanasionalanna, èbina bân èpatombu đisiplinna, sarta èlatè fisik bhâdhânna sampè' kabbhi lolos tor bisa dhâddhi

parbirâ sè siyap aperrang. dâ'-ađâ'na è Madhurâ èpabâdâ đuwâ' *daidan* (sè kakowadhânna ra-kèra pađâ bân batalyon), tapè đi-buđina pas ètambâi polè sampè' dhâddhi lèma' *daidan* sè matanoro' aèbuwân ngangodâdhân Madhurâ. *Daidan-daidan* PÈTA ghellâ' amarkas neng è Bhângkalan, Katapang, Mekkasana, Ambhunten, bân Tang-Bhâtang. Tapè Jeppang cè' ajâgâna ongghu sopajâ tađâ' hubungan koorđinasi è antara yon-batalyon PÈTA jârèya, dhâddhi sakabbhiyânna ta' an đi' sèttong ghâris komando, sabâb èkatako'è mon masèttong pas bisa bângal abâronta' alabân ka towanna iyâ arèya bhâlâsanjhâta Jeppang.

Saterrossa pamarènta militèr Jeppang mertènè ghu-ongghu ghâlibhâddhâ kakowadhân sosial politik sè bâdâ è masyarakat. Serrèna nalèka èkobâsaè Bâlândhâ ji-parjaji Indonèsia apangrasa dhâddhi lapèsan èlit otabâ orèng attas pèlèyan kaangghuy ajhâlânnaghi rođâna pamarènta'an kolonial sè asèpat fèođal sarta cè' ngabulâna ka lora panjhâjhâna, pamarènta militèr Jeppang pas maksa'aghi ètarèmana sèttong artè anyar mongghu đâ' lalakonna pađâ'ân (= *mereka*). Kalabân ngangghuy cara indoktrinasi patriotisme massa sè ngobbhâr somanget, ji-parjaji ghellâ' lajhu ètonton kaangghuy ngabulâ'aghi dhârma bhâktèna pèra' mongghu kaparlowanna orèng bânnya'. Tekka'a bâriyâ, cè' katonna jhâ' tarèka bhuru èlakonè Jeppang coma mongghu ngala' atèna ra'yat Indonèsia nyopprè abhântowa mamennang perrang sè ca'na bhâkal mama'mor maghersarèna Asia Timur Raya. Sajhâlân bân èhtèyar bhuru, nyama otabâ istilah *parjaji* kaangghuy kabulâna pamarènta'an lajhu aghântè'è kalabân maođi' polè sebbhudhân kona *pongghaba*. Saongghuna pamarènta militèr Jeppang—bâriyâ kèya para pangađâ'na

masyarakat—ngarep sopajâ bid-abidhân nyama anyar ghellâ' bhâkal andhâddhiyâghi sèpat, kalakowan, jiwa, bân *mèntal* jhubâ'na parjâji sè biyasana mènta èbhâ-sembhâ otabâ èladhinè (dhâddhi bânne aladhinè) ra'yat bânnya', pas lajhunè bisa aobââ tor maèlang kaangghuy saterrosa.

Ta' parlo bâkto bânnya', pas lakar dhuli katon jhâ' rassa kanasionalan orèng Madhurâ bân bhângsa Indonèsia laènna lajhu ollè bhagon anyar sarta militansi dinamis. Palarangan èyangghuyâ Bhâsa Bâlândhâ sè èghantè'è Bhâsa Indonèsia, tor sègheghâ palakona sapèlèyan pangrajâ pribumi è posisi konci pamarènta'an pusat bân daèra, cè' palasdhâna lakar lekkas matombu kaparcajâ'ân ka kamampowan abâ' dhibi'na kaangghuy majhu. Ngangodâdhân Madhurâ sè èbina mèntalla lèbât *Seinendan*, *Keibodan*, *Fujinkai*, arta kèya sè palèng otama PÈTA, lajhu samè arassa siyap kaangghuy ngadhebbhi rèvolusi kamardhika'an sè èyakini sakejjhâ' agghi' pasthè bhâkal dâtengnga.

Obâ'ân-obâ'an drastik sè èjhâlânnaghi pamarènta militèr Jeppang ghellâ' tanto bhi maghuncang tatanan sosiala ra'yat Madhurâ. Kasempadhân asakola kaangghuy sakabbhinna lapèsan masyarakat andhâddhiyâghi bisana mobilitas vertikal sè sabellunna ta' tao kalalampa'an. Asokkor ka asèl sakola'anna, orèng dhumè' pas bisa asaèng alabân rè-karèna kaom bhângsèlok dâlem sakabbhinna tarèka kaoði'an. Ghântè'a sabellunna ghi' jhâmanna kolonial Bâlândhâ, kalabân pèra' abhândhâ ghâris katoronanna, kalangan bhângsèlok ghellâ' pas bisa ollè pangkat tèngghi è dâlem administrasi pamarènta'an. Satèya mon ta' andi' kajunèlan sè bisa èkaollè è sakola'an, padâ'ân pas kaèlangan

kennengnganna nèngghâ' serrèna fèodalisme ella ta' èparduliyâghi polè bi' masyarakat bânnya'. Bâriyâ kèya rèng-orèng Cèna, Arab, bân Kelling èpatoron status sosiala sampè' padâ bân ra'yat pribumi. Ghi' bilânnâ, è dâlem dhâng-onghâng warga naghârâ Hindia Bâlândhâ rèng-orèng ghellâ' èyangghep orèng manca naghârâ tèmor sè èberri' status kellas II, dhâddhi saondhâghân è bâbâ'anna orèng Bâlândhâ sè kellas I, tapè ghi' bâdâ è attasanna golongan pribumi sè ngennengngè kellas III è bâ-bâbâ kadhibi'.

NANGÈNG ASÈL RÂJÂ PAMARÈNTA JEPPANG abina somanget nasional sè tèngghi jârèya, cè' ta' satèmbhângnga moso kabâdâ'ân kaoði'anna ra'yat bânnya' sè talèbât sangsarana. Nalèka jârèya kabbhi orèng bisa ajhelling, jhâ' kasangsara'anna ra'yat sè lowar biyasa bhuru lakar dhâddhi tatengnger torana jhâman jhâjhâ'anna Jeppang neng Indonèsia. Jhâlânnâ èkonomina ra'yat salbut, polisi rosèya Jeppang *Kempetai* abâsisa mèghâ'i rèng-orèng sè èsangka alabân ka pamarènta'anna Jeppang, bânnya' parabân bân bâbinè'an èrosak kasocchèyanna, kakanan bân kain kalambhi sarta obhât bhâ-tambhâ taqâ' sakalè. Kamalaradhân-kamalaradhân talèbât sarana jârèya èsabâppaghi polana kabbhi sè èlakonnaghi ra'yat pèra' kodhu andi' tojjhuwan abhânto mamennang perrangnga Jeppang. Bessè-bessè bekkas èpakompol kaangghuy èlejjuhur dhâddhi bâjhâ sè èkaparlo bi' industri paperrangan. Nalèka sombher bessè towa la taqâ' èyangko' kakabbhi, orèng pas èpaksa marobbhu paghâr bân labâng bessèna pakaranganna sarta maḍuccol taralissa jendèla bengkona kaangghuy èpasra'aghi kèya. Emmas bân ènten rarenggghanna bâbinè'an èrampas kabbhi ca'na mongghu nambâi

bârâghâddhâ perrang, tekka'a bânnya' orèng sè nyangka jârèya ghun kal-akkallanna sèttong komandan militèr Jeppang kaangghuy masoghi abâ'na dhibi'. Bâriya kèya ra'yat Madhurâ èpaksa ajhâlânnaghi *kinrohoshi* (alako ngabhaktè) kaangghuy nyarè bân makompol obina *lorkong* (*Amorphophallus variabilis*). Ca'na obi jârèya èmaksoddhâghi èkaghâbâyâ bahan cèt kaangghuy kapal ngabbher bân kapal perrang nyopprè ta' meḍḍhâs ètèmba' pèlorra moso. Tapè bâḍâ kèya orèng sè ngèra jhâ' obi jârèya bhâkal èyola èpadhâddhiyâ ghântèna *konyaku*, iya arèya kakanan khas Jeppang sè èkaghâbây ḍâri obina *men-tamennan* sè sabhângsa bi' lorkong.

Pamarènta militèr Jeppang sabbhân arèna rèpot ngoras mènnya' bân asèl tambang laènna, bâriya kèya karèt, ghulâ, bherrâs bân bahan stratègis perrang samacemma ḍâri bhumè Indonèsia. Nangèng sabhâligghâ, suku caḍang messin, tambhâ bân obhât, sarta kaparlowan sanḍhâng sè sabellunna kodhu èpaḍâteng dari lowar naghârâ pas sama sakalè ta' tao èpamaso' polè ka Indonèsia. Tâḍâ'na labun bân cita è pasar otabâ è ko-toko pas maksa ra'yat akalambhi kain bekkas sè ḍha-beḍḍha. Orèng è sa-dhisa kapaksa asarong karong goni, bân bânnya' na'-kana' Madhurâ sè maso' ka sakola'anna kalabân abângkang molos.

Tapè kasangsara'an sè cè' talèbâddhâ èghârâssa'aghi sakabbhiyânnâ orèng iyâ arèya kakorangan kakanan. Ella lumra èkataowè, jhâ' Polo Madhurâ rèya ta' bisa nyokobhi kabhutowan

ḍhâsar oḍi'na ngennèngè pangan ḍâri asèlla atanè è bhumè Madhurâ dhibi'. Sakabbhiyânnâ asèlla orèng anè-tanè è Madhurâ pèra' cokop kaangghuy èkonsumsi è ḍâlem bâkto empa' bulan. Dhâddhi sajheggghâ ghi' jhâman jhâjhâ'anna Bâlândhâ kaangghuy macokop kaparlowan bâllung bulan kakoranganna kakanna ghellâ' pas kodhu èpamaso' ḍâri lowar polo. Sabellunna jârèya lakar bânnya' orèng Songennep sè anḍi' lâ-bhâlâ è Bhâsokè pas apatongan usaha kaangghuy kalabân jijib sabbhân bulânnâ ngator pangèrèman bherrâs,

jhâghung, palabijjhâ, buwâna labu, ghâplè', bhâbâng, komèrè, bân kaparlowan pangan laènna.

Nangèng bi' pamarènta militèr Jeppang hubungan Madhurâ bân Jhâbâ lajhu èbâtessè, dhâghâng antara polo èlarang', sampè' sama sakalè taḍâ' parao sè bisa alajâr rang-terrangan ngangko' kaparlowan kakanan.

Parghibâddhâ Madhurâ lajhu alalampa'aghi kakorangan pangan sè talèbât hèbâddhâ. Kasossa'an kakorangan pangan sajânè rajâ, polana kabbhi orèng sè atanè kodhu

nye ttorraghi 60% asèl panènnâ ka pamarènta militer Jepang (kalabân èbirjhi' 30% kaangghuy kaparlowan militèr, 30% kaangghuy bhibhit bân lombhung dhisa— sè praktis pasthè èrampas kèya bi' Jeppang). Saterrossa sabbhân arè Madhurâ èwâjibbhâghi nyettor 100 mègghi' sapè ka pamarènta Jeppang kaangghuy abhânto bhâlâsanjhâtana kowat aperrang sampè' mennang. Tapè bânnya' orèng tanè sè mèkkèr, ètèmbhâng kodhu masra'aghi kalabân parcoma ka Jeppang

*Orèng è sa-dhisa kapaksa
asarong karong goni, bân
bânnya' na'-kana' Madhurâ
sè maso' ka sakola'anna
kalabân abângkang molos.*

ango'an pè-sapèna ghellâ' tek-ngètek èsambhelliya kaangghuy èkakan dhibi' bhâi, tekka'a kanèkadhâna bhuru abâ'na lajhu kapaksa kaèlangan kèbâna sè saongghuna cè' èkaparlona kaangghuy nyaka' sabâ otabâ tegghâllâ.

Serrèna cè' korangnga sombher pangan asèlla atanè, ra'yat kapaksa ngakan pa'-apa'a bhâi sè èkennèng kaloðu' kaangghuy aghânjhel tabu' sè kosong kalaparan. dâunna pè-apè (*Avicennia cordata*) sè tombu è pèngghir sèrèng sè bânnya' celloddhâ, bonggolla bhungkana gheḍḍhâng, bhungkana katès sè èkaras, tarnya' alas, labing, dâunna tenggâng, bu'u'na paḍi, ebbhu', mano', bâlâng, congcong, kèjhing . . . pandâ'na pa-apa bhâi sè èkennèng kakan pas dhâddhi rebbhu'âna orèng bânnya'.

Èhtèyar kaangghuy ngasèllaghi kakakan sajânè èpamalarat sabâb bânnya' panglako tanè Madhurâ sè èpakèrèm bi' Jeppang ka kennengngan u-jhâu mala sampè' ka Birma (otaba Myanmar) èpadhaddhi kuli *romusha* otabâ bhârisan panglako paksa. Kabâḍâ'ân cè' sangsarana bhuru sajânè nambâi kamoskèlan, polana bânnya' sabâ otabâ kebbhun bân pamengkang sè èpaksa kodhu ètamennè bhungkana jara' *Ricinus communis* kaangghuy èkala' bighina èkaghâbâyâ mènnya' palumas messin, bân lènyèng dâri kolè'na bhungkana pas èpèsel èpadhâddhi labây kaangghuy ètennon. Kasangsara'an sè ros-terrosan dâtengnga jârèya sajânè èpaberrâ' moso kabâḍâ'âna alam, sabab mosèm nèmor kara taon 1944 ce' talèbâddhâ kerrèngnga.

Polana korang ngakan bhâdhâna ra'yat lajhu cè' ronyè'na, sampè' talèbât ghampang èkennèng panyakè'. Kasèhadhâna ra'yat sè ta' tobu ngakanna lakar jhubâ' parana sarta ta' bisa

dhuli èpabecchè' kabâḍâ'âna, sabâb sama sakalè taḍâ' parsadiyâ'ân obhât è roma sakè' otabâ è apotèk sarta èjhuwal è ko-toko. Serrèna bhâdhâna la cè' korossa pas lajhunè èkennèng acem-macem panyakè' sè ta' karabât, dhâddhi bânnya' nyabâna ra'yat mèsken sè èlang ta' katolong. Amarghâ dâri jârèya, mon ghi' ghu-lagghu è tha-kottha Madhurâ segghut bisa ètangalè mayyiddhâ orèng bhuru maèn sè ajhâlârpa'an è pèr-ampèrra toko otabâ è ellossa pasar. Parghibât apo'-tompo'na cem-macemma kasangsara'anna ra'yat ghellâ', è dâlem bâkto sè pèra' 3.5 taon Madhurâ èjhâjhâ Jeppang, ta' korang dâri 420.000 orèng (otabâ ra-kèra 20%) maghersarèna Polo Madhurâ matè ngennessaghi otabâ èlang ta' kataowan è ḍimma kobhurâna.

Serrèna tambâ arè kabâḍâ'ân sajânè ta' kowat ètangghung masyarakat Madhurâ, è pan-bârampan kennengngan ra'yat pas bângal alabân rang-terrangan ka pamarènta militèr Jeppang. Palabâna ra'yat ghellâ' segghut ètèndes kalabân kejjem bi' polisi rosèya *Kempetai* bân sarḍâḍu Jeppang. È taon 1943 rèng-orèng è dhisa Prajjhân mongghing dâjâna kottha Sampang abâronta' sè èpimpin moso sèttong kyaè ajjhi pangaḍâ'na pasantrèn. Saellana palabanna ra'yat bhuru bisa èpatellok bi' sarḍâḍu Jeppang, kè ajjhi sè mimpin sarta para bâkkèlla pas terros èyokom matè. Bâḍâna laporan palsu dâri ta-mata *Kempetai*, andhâddhiyâgghi bânnya' kyaè ajjhi dâri trèn-pasantrèn è kennengngan laèn sè noro' èpèghâ' bân èpotos ollè okoman matè kèya. Pojhurrâ sabellunna okoman bhengngès bhuru èjhâlânnaghi, pas bâḍâ parènta dâri pimpinan pusat bhâlâsanjhâta Jeppang è Jakarta sè mabhâttallaghi okomanna para kyaè sè saongghuna sama sakalè taḍâ' dhusa salana

ghella'.

Saellana kadhâddhiyan jârèya, ghi' bâdâ bhâi ra'yat dâri sa-dhisa Madhurâ sè nèkat tapè kalabân ngastètè tor tek-ngètek terros alabân, antara laèn kalabân ta' ajhâlânnaghi parèntana Jeppang satarongghu atèna.

SAELLANA APANGRASA JHÂ' PERRANGNGA amoso Inggris ban Amèrika segghut kala, Jeppang lajhu ngobâ pola têngkana ngadhebbhi orèng Indonèsia. Nyopprè terrosa ollè bhântowanna ra'yat dâlem tarèka mamennang perrangnga, Jeppang pas ajhânjhiyâghi bhâkal mamardhika'a Indonèsia paghi' è buçi arè. Sèttong panitiya kaangghy niyappaghi kamardhika'an bhuru pas èpabâdâ sarta molaè segghut arapat, sè antara laèn ngasèllaghi rumusan Pancasila bân dhang-Onghang dhâsar 1945.

Tapè Jeppang ta' ollè kasempadhân kaangghuy mawujuddhâghi jhânjhina aberri' kamardhika'an jârèya, sabâb bom atom Amèrika kabhuru èpaghâgghâr è Hiroshima bân Nagasaki è tangghâl 6 bân 9 Agustus 1945. Ngadhebbhi

bhâkal ancorra total tha-kottha Jeppang laènna mara sè èkennèng saksèyaghi è duwâ' kottha ghellâ', è tangghâl 15 Agustus Jeppang li-dhuli ngako kala ka bhâlâsanjhâta Sakutu. Kalabân ta' alâ-bâlâ maksoddhâ PÈTA pas èbubarraghi, sanjhâtana èpalocot tor èpakompol è tangsi bhâlâsanjhâta Jeppang, sabab bâdâna sarçâdu Indonèsia sè negghu' sanjhâta cè' bhâbhâjâna ka Jeppang sè ella kala perrangnga. Apa polè amarghâ Jeppang terros èco-pacco bi' pihak Sakutu kaangghuy ajâgâ kaamanan bân katertèbhân, sarta mabâli kabâdâ'ân akantha sabellunna perrang.

Tapè berta kalana Jeppang jârèya ta' bisa ètop-totobhi. Para ngangoðâdhân bân pangaðâ'na masyarakat Indonèsia lajhu ngala' prakarsa ngennèngè nasèbbhâ bhângsa bân naghârâna è buçi arèna. Kalabân sèttong upacara sabâdâna tapè hidmat, è tangghâl 17 Agustus 1945 kamardhika'an Indonèsia lajhu èproklamasiyaghi moso kèl-bâkkèlla bhângsa Indonèsia sè bâdâ è Jakarta.

KADHÂDDHIYÂN “NOL ROPÈYA BÂLÂNJHÂ BUKU”

Mohammad Hairul)*

È bâkto sè tapongkor, bulâ ollè parènta kaangghuy nyèyappaghi abâ' polana bhâdhi ènilay lalakonna dhâddhi ghuru. Lalakon panèka ènyamaè “Penilaian Kinerja Guru” sè èrèngkès PKG. Sè parlo èsiyappaghi kaangghuy ènilay ghâpanèka pèrsiapan ngajhâr (perangkat), prosès bâkto ngajhâr morèd è kellas, tor carana ghuru abherri' nilay hasèlla morèd ngalakonè parènta. Èmanna, samarèna ènilay, bulâ coma èbherri' nilai 96 dâri nilai 100 sè palèng tèngghi. Sanyatana nilai 96 ampon cokop tèngghi, kèngèng èkoca' para' samporna'ah. Namong, bâdâ kadhâddhiyân sè bisa maènga' bulâ dâri *penilaian* sè ampon kalampan. Kadhâddhiyân sè bisa èlakonè sarèng bânnya' orèng (bânnya' ghuru).

Sè dhâddhi *tim penilai* dâlem *penilaian* lalakonna ghuru èngghi panèka pangawas sakolah dâri Dinas Pendidikan Kabupatèn, Kapala Sakolah, tor ghuru sè seppo è sakola. d âri tèllo orèng *penilai* panèka, bulâ ollè pojhiyân polana carana bulâ ngajhâr sè palèng bhâghus, pèrangkata (dokumèna) ghenna', matèrina langkong èkowasaè, mèdia sè èghuna'aghi bhâghus tor tèppa' kantos pangajhârân kasebbhut masenneng ka morèd. Namong bâdâ sèttong kadhâddhiyân sè nyabâbbhâghi korang samporna, èngghi panèka polana bulâ ta' mamèranghi (ta' matao) buku sè èbâca sabèlluma ngajhâr ka morèd.

Ponapa hal panèka èkaparloḍ Ponapa parlona maonèng dâ'ka buku sè èbâca ghuru

kaangghuy ngajhâr ka morèdd Saamponna èpèkkèr-pèkkèr, sanyatana hal panèka langkong parlo. Morèd bhuto conto panodhân bânnya' hal dâri ghuruna. Mon bânne dâri ghuruna, dâri pasèra polè morèd bhâdhi ollè conto panodhân kaangghuy lèbur maca bân nolèsḍ Ponapa morèd ta' bhuto èparèngè onèng jhâ' sè èyajhârrâghi ghuruna ta' bân-sarombân, tapè bâdâ buku-kètâbbbhâ, tor bâdâ pandhumanna. Kalabân bâdâna parkara panèka, bulâ apangrasa cè' salana ta' matao buku ka morèd. Atè sajân sakè' saamponna onèng nyatana cè' sakonè'na orèng sè andi' kabiyâsaan maca tor kabiyâsa'an *literasi* kantos Taufik Ismail nyèbbhut “kadhâddhiyân nol buku”, sèttong kadhâddhiyân sè èyaḍhebbhi kaulâ sadhâjâ”. Nyatana ghuru parlo matao buku-

bukuna, abherri' conto parèngeddhan parlona kabiyâsaan maca-nolès sè èsebbhut *budaya literasi*.

KADHÂDDHIYÂN NOL BUKU

Kadhâddhiyân nol buku mènangka istilah sè èghuna'anghi sarèng Pa' Taufik Ismail (sastrawan sènior Indonèsia) polana ngabâs kabâdâ'ân tor kabiyâsaan *literasi* sè aropa kabiyasa'an maca-nolès maghârsare sè ta' dhuli tombu. È bâkto morèd è naghârâ laèn makhatam 5 buku dâlèm sataon, nyatana morèd Indonèsia ta' makhatam sèttong buku bhâlâkka', alias nol buku. Hasèl panalèktèghân PISA taon 2006 noddhuwâghi jhâ' saongghuna kamampowan maca morèd Indonèsia bâdâ è kapèng 48 dâri 56 naghârâ è dhunnya. Bâkto ghâpanèka nilaiyya rata-ratana coma 393, nilay sè palèng mabâ. Kabâdâ'ân pagghun ngennes è bâkto taon 2009. Kamampowan maca morèd Indonèsia bâdâ è engghun 57 dâri 65 naghârâ è dhunnya kalabân nilai rata-rata 402, mangkana rata-rata Intèrnasional ampon 500.

Taon 2012 kabâdâ'ân sajân toron, hasèl panalèktèghân PISA noddhuwâghi morèd Indonèsia bâdâ è engghun nomor ðuwa' palèng mabâ (peringkat 64 dâri 65 naghârâ). Bâkto ghâpanèka *skor rata-rata* morèd Indonèsia 396, dhinèng *rata-rata* Intèrnasional 496. È tahon 2012 jhughân bâdâ *data* jhâ' *Indèx Human Dèvèlopmènt* (HDI) Indonèsia bâdâ è engghun 124. Kennengngan panèka nyebbâbbhâghi Indonèsia bâdâ è engghun palèng mabâ è ASÈAN. Singapura bâdâ nèng engghun 26, Brunèi (33), Malaysia (61), Thailand (103), tor Philipina (112).

Data kasebbhut lakar teppa' kaangghuy

nyebbhut “kadhâddhiyân nol buku”, kadhâddhiyâna kaulâ sadhâjâ”. Mèla dâri ka'ðinto, bâdâ kadhâddhiyân laèn sè jhughân dhâddhi kadhâddhiyân kaulâ sadhâjâ, èngghi panèka kadhâddhiyân nol ropèya bâlânjhâ buku, alias taqâ' sakalè kaangghuy mèllè buku. Ponapa kadhâddhiyân nol ropèya bâlânjhâ buku jhughân è jhâlânè sareng ghuruð Kong-langkong ghuru sè ampon ollè gâji *tunjangan sertifikasi*ð *Naudzubillahi mindzalik*. Mangkana ampon bâdâ UU Nomor 14 Tahun 2005 takaè' Guru dan Dosen tor jhughân Permendiknas Nomor 16 Tahun 2007, jhâ' manabi ghuru terro ongghâ dhârâjhât *kriteria profesional* bân ollè *sertifikasi*, sala sèttongnga sè kodhu èlakonè ènggi panèka addhuwân nolès Karya Tulis Ilmiah (KTI). Dâlèm Permen PAN-RB Nomor 16 tahun 2009, KTI jhughân ampon dhâddhi syarat kaangghuy ongghâna pangkat golongan III B ka III C tor saterrossèpon.

Pajhât taqâ' bhâb husus sè noddhuwâghi dâ'ka parlona maca. Maca aropa'aghi dâsar otama manabi orèng nolèssa, ponapa polè kaangghuy nolès KTI. Pola bâdâ pètodhu 'lèbât mèmpe' orèng bisa nolès ta' osa macað Kawâjibhân kaangghuy nolès KTI tapè ta' èbhârenggè kalabân lalakon *literasi* (*gerakan budaya* maca-nolès) sè ongghu-ongghu maka bhâdhi matalangso' orèng ka *plagiatisme*.

AGHÂMA MARÈNTA KAANGGHUY MACA

Ghi' nyarèya alasan ponapa polè mon kaulâ sadhâjâ ghi'ta' dhuliyâ amolaè *gerakan literasi* kaangghuy abhuððhâjâ'âghi maca-nolèsð Pola ghi' ta' toðus lako bâdâ è engghun palèng mabâ dâlèm kamapowan maca-nolès èbhânding naghârâ laènd mangkana Nabi Muhammad SAW

dâlêm narêma wahyu lu-dhullu è ghuwâ Hira' ampon èparènta'aghi sareng Allah Ta'ala kaangghuy iqra' (maca!). Ghâpanêka parènta otama, sabellumma bâdâ parènta kaangghuy sholat, zâkat, ajjhi, tor salaennèpon. Pola ta' apangrasa dhusa ka Allah manabi ta' alaksana'aghi parèntana sè otama èngghi ka'dinto kaangghuy Macaḍ

Orèng sè bennè Islam saos ngoca' andi' otang ka orèng Islam polana Islam sè ngajhârâghi tor marènta maca, kaangghuy nyarè èlmo. Dhâddhi ngèrèng dhuli molaè kaangghuy mabâdâ lalakon *literasi*, lalakon mabiyâsa'aghi maca-nolès molaè dâri abâ' dhibi' sarèng kalowarga. Ngèrèng aobâ dhâddhi abâ' dhibi' sè bhidhâ, sè ta' tamaso' ka dâlêm kabiyâsa'an *nol ropèya bâlânjhâ buku polè*. Ngèrèng mabhidhâ abâ' kaangghuy ta' maso' dâri kompolla *budaya non membaca*. Taḍâ' oca' bannya' ghâllu kaangghuy maca. Sè bâdâ tor pastè, sanyatana abâ' korang maca, cè' korangnga.

Manabi panjhennengngan pangrajâ, otabâ ghuru, otabâ dosen, otabâ orèng sè-bhâjheng maca-nolès, *pemerhati keberaksaraan*, otabâ orèng sè terro aberri'â manfa'at ka orèng laèn, hal panêka bisa dhâddhi pèlèyan kaangghuy èlakonè. Maca mato (*sustainèd silènt rèading*), tantang orèng laèn kaangghuy maca, mabâdâ tor rabu ka acara-acara seminar bân workshop *literasi*, *gerakan aberri' buku*, *gerakan aberri' kado buku*, *gerakan sèttong morèd sèttong buku (onè child onè book)*, *Rèading Contèst*, *Rèading Èmèrgènzny Zonè*, *Mèèt thè Author*, *Rèading award*, Perpustakaan kellas, taman bâca'an, *Story Tèlling Compètition*, *Book Èxpo*, *Sharè a story*, *Lèts writè our own story*, bân ghi' bannya' lalampun laènna sè bisa èlaksana'aghi.

Pongkasan, kaangghuy notop tolèsan

panêka, taḍâ' maksod bulâ makènè' atè kalabân *data statistik* bhâb mabâna kabiyâsa'an maca-nolès tarètan sadhâjâ. *Kadhâddhiyân Nol Buku* ngèrèng padhâddhi kabiyâsa'an tapongkor, *Peta Nol Rupiah Belanja Buku* panêka ampon lèbât. Samangkèn tor kabingkèn ngèrèng dhâddhi panodhân dâ' *gerakan literasi* è sokobengnga bi'-dhibi' sèbâng. Mèla dâri ghâpanêka sopajâ'â bisa dhâddhi *penyemangat*, sè ètolès bhâkal langgheng, sè èkoca'aghi bhâkal èlang (*scripta manènt vèrba volant*).

*Mohammad Hairul, Ghuru SMP Nègèri 1 Klabhâng-Bondowoso. Alumni SDN Guluk-Guluk IV, Sumenèp. MTs 2 An-nuqayah Guluk-guluk Sumenep. SMA Negeri 5 Pamekasan. FKIP Universitas Jember. Sedang kuliah S2 è Pascasarjana Unesa Surabaya.

www.tempo.co

Jhurbhu *tor* Oremma

Kabâdâ'ân Bhâsa Madhurâ *PascaSuramadu*

Moh. Hafid Effendy)*

Bhâsa Madhurâ mênangka bhâsa sè èghuna'aghi pènotorrèpon kalabân jumla sè langkong bânnya'. Bhâsa Madhurâ aghâdhuwân kaghuna'an sè langkong sorop dâlem masyarakat otamana dâlem makoko tor matombu kabâdâ'ân bhâsa Indonèsia. Palèng sakonè' duwâ' kaghunaan bhâsa Madhurâ, èyantarana *eksistensi* bhâsa Madhurâ mênangka sè alindungè bhâsa Indonèsia dâri bhâsa manca, tor bhâsa Madhurâ aropa'aghi sala sèttong bhâsa sè ghumatè dâlem nyombhâng jhângkebbhâ oca' dâ' bhâsa Indonèsia.

Bhâsa Madhurâ aghânḍhu' kaghuna'an sè *vital*, èngghi ka'ḍinto mènangka kalambhi kaangghuy makoko bhâsa Indonesia ḍâri serranganna bhâsa manca. Kalambhi mènangka kaangghuy makoko aghânḍhu' bâbâtek bârghâ Madhurâ kaangghuy oḍi' lebbi jhâjâ tor ngaghungè *tanggung jawab* sè langkong jhekjhek. Manabi bârghâ Madhurâ ngaghungè bâbâtek sè saè, maka rèng-orèng jârèya ta' bhâkal pasra manabi kaèlangan bhâsana sè ampon èkaanḍi'.

Angrasa ta' pasra manabi kaèlangan kasempadhân kaangghuy aghuna'aghi bhâsa Madhurâ sabbhân arè, sarta serrèng ikhtiyar kaangghuy parḍuli ḍâ' kabâḍâ'ân bhâsa kasebbhut. Manabi bârghâ Madhurâ namong ḍiyem ta' parḍuli ḍâ bhâsa Madhurâna ḍâlem sorot sandherrâ bhâsana, kantos bhâsa ghâpanèka ampon èyangghep ghu-ongghu para' anyongnga ḍâri Polo Madhurâ.

Manabi èmot ḍâ' kabâḍâ'ân bhâsa Madhurâ ḍâri taon ka taon, angrasa sajân nyongsot tor kèrcet bâḍâna kamajhuwân *tèknologi informasi*. Kamajhuwân kasebbhut angrasa ceppet narabhâs kaangghuy makèrcet tombuna bhâsa Madhurâ mongghu sè aghuna'aghi. Kadhâddhiyân ghâpanèka ampon tabhuktè neng era globalisasi ghâpanèka èngghi ka'ḍinto neng kabhupatèn khusussèpon ḍâera pakotthana, tasellèk bâḍâna bhâsa ampon aghingsèr tor alèrset ngombâr santerra aghuna'aghi bhâsa manca tor bhâsa Indonèsia. Hal ghâpanèka dhâddhi pokpara mongghu *akademisi* kaangghuy majhurbhu tor makoko *budaya lokal* kaangghuy ngajhum bhângsa.

Pamangghi jhubâ' ghâpanèka manabi èpakoko tor taḍâ' tarèka bhâghus angrasa bisa apangghibât ḍâ' kabâḍâ'ân bhâsa Indonèsia sè

sajân santer. Mèlana manabi sè aghuna'aghi bhâsa Madhurâ ta' mampo ajâgâ bhâsa èbhu tor sangajâ ta' arabât tor ta' ngèstowaghi ḍâ' bhâsana dhibi'. Maka bhâsa kasebbhut ampon bâḍâ neng pamangghi bhâkal salbuddhâ tor bhâkal anyongnga,

Makoko kabâḍâ'ân bhâsa Madhurâ *sacara ta' langsung* ampon aropa'aghi ngajhâri ḍâ' bârghâ Madhurâ kaangghuy nangghung kabâḍâ'ân bârghâ kasebbhut. ḍ âlem hal tartanto, bhâsa Madhurâ lebbi ghâmbhâ' ca'-oca' sè èkaanḍi' katèmbhâng bhâsa . Akadhi ḍâlem *aspek mistik* otabâ *supranatural*, bhâsa Madhurâ ngaghungè ca'-oca'sè langkong lebbi bânnya' katèmbhâng bhâsa sè laèn. Sè laèn otamana bhâsa Indonèsia. Bhâsa Madhurâ aghânḍhu' pètto' oca' sokla bhâsa Madhurâ, opama ḍâlem oca' “bhân-cobhân” kalabân oca': dhin-dhâdhin, bi-ibih, lik-bulik bhukka', tor ḍâno, oca' kasebbhut aropa'aghi *kosakata* sokla Madhurâ jhâ' sè èkaanḍi' ghâpanèka aropa'aghi warisan

Bhâsa Madhurâ soghi kalabân ca'-oca' sè aghânḍhu' nyamana kèbân. Opama oca' kapedḍit (*anak gajah*), ḍil-guḍil (*anak kerbau*), cemmeng (*anak kucing*) tor pejji (*anak burung ḍara*). Paponapa sè aghânḍhu' jhubâ' sambhâdhâna, opama kosakata calattong (kotoranna sapè, jhârân, otabâ onta). Pramèla ḍâri ghâpanèka parlonâ makoko tor majhurbhu bhâsa Madhurâ nyopprè lancarra tarèka kaangghuy majhurbhu bhâsa Madhurâ. Mèlana bâḍâ pan-saponapan kakorangan kabâḍâ'ân bhâsa Madhurâ, èyantarana 1) korang teppa' tatananna kurikulum è ḍâlem lalampa'an pangajhârân muatan lokal bhâsa Madhurâ, 2) korang addhreng pamarènta kabhupatèn è Madhurâ alampa'aghi lalampa'an sè aghânḍhu' tombuna bhâsa Madhurâ, 3) taḍâ'

standardisasi kebakuan bhâsa Madhurâ. Salaèn tello' sabâb kasebbhut, bâdâ sêttong sabâb sê ghi' ta' kasebbhut èngghi ka'dinto takaè' sareng *inventarisasi aspek-aspek kebahasaan* dâlem bhâb bhâsa Madhurâ sê abujhut *publikasi ilmiah*. Pramêla dâri ghâpanêka dâlem *karya tulis ilmiah* ka'dinto parlo èjhârbâ'aghi. Kadhiponapa carana malanggheng tor majhurbhu bhâsa Madhurâ ka bingkèng arè nojjhu kerta tor ghemma kabâdâ'ân bhâsa Madura pascaSuramadu mênangka sala sêttong ngombârrâ *industrialisasi*.

Manabi na-ngarêna, tor abâli ka jhâman lambâ', bhâsa Madhurâ ghi' koko tor lumbrâ èghuna'aghi sareng pamênat èpon èngghi panêka mongghu para seppo tor para ngangodâdhân maghârsarê Madhurâ. Orèng Madhurâ aghâdhuwân pamangghi jhâ' bhâsana dhibi' ka'dinto bhâsa èbhu sê ètoronaghi dâri orèng seppo ka na'potona kaangghuy èghuna'aghi kabit kènè' kantos dhibâsa kalabân tojjhuwân malanggheng tor majhurbhu bhâsana dhibi' parlo èrabât tor èlampâ'aghi è dâlem kaoðî'anna.

Manabi alèrè' dâ' kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ, kabit dhimèn kantos samangkèn ampon èsaraju'i mênangka bhâsa dâera sê kapèng tello' rajâna sa Indonèsia (salastarèna Bhâsa Jhâbâ sareng Sonðhâ) manabi èdhengngâng dâri bânnya'epon sê aghuna'aghi èngghi panêka bânnya'na ra-kêra 15 juta orèng, *masyarakat bhâsa Madhurâ* sê aengghun neng polo Madhurâ sareng neng pasèsèr dâjâ sareng tèmor dâri Jhâbâ Tèmor. Namong dâri 15 Juta kasebbhut ampon tasebbât dâ' sèantero, èyantarana bâdâ sê alako berra' apello konèng neng Sorbhâjâ, Jakarta, Jember, Bandung, salaèn dâri dâera kasebbhut jhughânan bâdâ sê èlowar naghârâ manca, akadhiyâ; Malaysia tor Arab Saudi.

Mèlana bâdâna Kongrès I Bhâsa Madhurâ sê tapongkor ampon kalampan dâri tangghâl 15 kantos tangghâl 18 Desember 2008, èkaghaliyâ sareng Pamarènta Pusat bhâsa tor Balai Bahasa Sorbhâjâ. Kongrès Bhâsa Madhurâ bisa èyakonè essa bâdâna tor bisa ngessa'aghi èjhâ'ân sê *baku* tor sê saè mongghu kamufakadhân. Sê sapanêka ma' èngghâl ghaðhuwân kurikulum dhibi' kaangghuy èyajhârraghi neng sakola'an ngabidhi dâri *Sekolah Dasar* kantos *Perguruan tinggi* neng dâera sê dhâddhi èngghunna bârgâ Madhurâ. Sê sapanêka ma' ta' ros-terrosan akadhi samangkèn sê pangajhârân bhâsa Madhurâ coma ðujjhâm pangajhârân tor nompong dâ' pangajhârân bhâsa Indonèsia. Pangarep panêka amarghâ sadhâjâ syarat sê kodhu ècokopè bâdâna kaangghuy ngaollè pangakowân/paneptebbhân bhuru ampon bâdâ èngghi panêka bhâsa Madhurâ ghaðhuwân tatabhâsa sê èsambhât Pramasastra, ghaðhuwân Kamos sareng ampon ngalampa'aghi kongrès bhâsa èngghi panêka Kongrès I Bhâsa Madhurâ akadhi sê èsebbhut è attas.

Mèlana manabi èmot dâ' tarêka sê ampon èlampâ'aghi, kbâdâ'ân bhâsa Madhurâ ta' kêra lontor tor obus dâri sê aghuna'aghiyâ. Manabi nalèktèghi kabâdâ'ân samangkèn, kong-langkong majhuna *IPTEK (Ilmu Pengetahuan dan Teknologi)* sê sanget santer nyebbât tor bânnyalabâr dâ' sê antèro. Nyatana kadhâddhiyân ka'dinto apangghibât dâ' kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ, otamana apangghibât dâ' para ngangodâdhân. Akadhiyâ sêttong pamangghi sê ampon kalampan, bânnya' ngangodâdhân ampon ta' bisa aghuna'aghi bhâsa sê saè è dâlem abudhâbu sareng para seppo otabâ ngadhebbhi sê langkong dhibâsa, bânnya' na'-kana' ngangodâdhân sê ampon rang-rang aghuna'aghi

bhâsa Madhurâ sè alos (*engghi bhunten*) neng sakobhengnga *keluarga*. Pamangghi sè laèn engghi ka'dinto, ampon bânnya' ngangodâdhân neng ðaèra kotta è polo Madhurâ sè ta' aghuna'aghi bhâsa Madhurâ sokkla. Aponapa mè' saka'dintoð Bâdâ sè ađhâbu marghâ ghi' kènè' neng èsakobhengnga *keluarga*, bhâsa sè èghuna'aghi engghi panèka bhâsa Indonèsia, tor bâdâ sè ađhâbu, manabi ađon-jandon sakanca'an bânnya' aghuna'aghi bhâsa Indonèsia otabâ bâdâ bhâsa se lumbrâ kalonta, engghi panèka bhâsa **Gaul**. Kadhâddhiyân ka' ðinto ampon aghingsèr ðâri taon ka taon.

Bâdâna panalektèghan sè ampon kalampan ajhârbâ'âghi, jhâ' kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ khosos èpon è ðaèra kotta ampon bânnya' lontor. Kabâdâ'ân sè ghi' neptep tor *eksis* engghi ka'dinto è ðaèra pardhisa'an. Aponapa mè' saka'dintoð Marghâ è ðaèra kottha ka'dinto ampon bânnya' orèng ðâtengan ðâri lowar ðaèra Madhurâ, akadhi ðâri ðaèra jhâbâ otabâ lowar jhâbâ. Akadhi orèng Madhurâ ollè raka orèng jhâbâ, otabâ orèng Madhurâ ollè raji orèng jhâbâ. Mèlana bânnya' *akulturasi* ðâri loar, kantos bisa serrèng aghuna'aghi bhâsa Indonèsia. Salaèn ðâri kasebbhut jhughânan tabhuktè neng la'-sakolaan ðâri SD kantos neng kampus. Bânnya' rèd-morèd tor mahasiswa ampon biasa aghuna'aghi bhâsa Indonesia tor bhâsa Inggris kaangghuy abu-đhâbu, mârghâ kadhâddhiyân ka'dinto amowara ðâ' *IPTEK*, akadhiyâ maso'na *Internèt* neng situs pardhisa'an otabâ kottha. Ampon bânnya' ngangodâdhân sè aromasa *gèngsi* otabâ tođus sè aghuna'aghiyâ bhâsana dhibi', ngangodâdhân bânnya' senneng aghuna'aghi bhâsa Manca otabâ bhâsa Indonesia. Mèlana kadhâddhiyân ka'dinto aropa'aghi *tantangan* ðâ' barghâ Madhurâ

otamana ðâ' para ghuru, para ðosèn, sadhâjana praktisi, tor ðâ' sè bennang engghi ka'dinto Pamarènta tamaso' jhughanan Balai Bhâsa sè ngopènè sadhâjana bhâsa neng Indonèsia kalabân pangareb kaangghuy makoko kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ ðâri taon ka taon.

Salaèn ðâri kasebbhut parlo èkaghâli saè, jhâ' kabâdâ'ân bhâsa Madhurâ è polo Madhurâ ka'dinto amanca bârna ampon serrèng èsambhât bâdâna *dialek* è bhân-sabbhân kabhupatèn è Madhurâ. Bâdâna ðialèk ka'dinto jhâ' padhâddhi pokpara otabâ pa-ponapa sè dhâddhi marowet ka

*Bhâsa Madhurâ aropa'aghi sala
sèttong bhâsa sè èghuna'aghi
orèng Madhurâ neng polo
Madhurâ bân èghuna'agi orèng
Madhurâ neng lowar Madhurâ.*

pèk

ker. Sabâb manabi bhâsa ka'dinto ta' amacem bârna bisa èsambhât korang èndhâ tor korang *unik*. Dhâddhi macem bârnana pangocabhân otabâ cab-ocabahân tep-tep settong bhângsa, ngajhum bhângsa matombu bhâsa.

Bhâsa Madhurâ aropa'aghi sala sèttong bhâsa sè èghuna'aghi orèng Madhurâ neng polo Madhurâ bân èghuna'agi orèng Madhurâ neng lowar Madhurâ. Bhâsa ka'dinto parlo èpèyara bân èpatombu kaangghuy teptep èghuna'aghi sabbhân arè sareng orèng Madhurâ.

Tombu bân ghâmbhâ'na bhâsa Madhurâ ghumantong dâ' pasêra sê aghuna'aghiyâ neng polo Madhurâ otabâ neng lowar Madhurâ, konglangkong dâ' para ngangodâdhân sê ampon ghumatè dâ' bhâsana dhibi'. Bhâsa Madhurâ ampon èyangghep cê' parlona mongghu dâ' para seppo sê mèyara molaè dhimen kantos samangkèn, namong è jhâman samangkèn ampon tombu pan-saponapan pokpara (*problematika*) neng bhân-sabbhân arê è dâlem apol-kompol otabâ aḍon-janḍon sakanca'an. Ampon tabhuktè sala sêttong pamangghi jhâ' bhâsa Madhurâ korang èrabât tor èpèyara mongghu ngangodâdhân. *Aponapa mè' saka'dinto?* Amarghâ bhâsa Madhurâ èyangghep bhâsa sê korang moderen bân korang gaul neng dâtngodâdhân. Pramêla dâri ka'dinto cê' parlona manabi bhâsa Madhurâ ka'dinto èyajhârraghi dâ' na'poto molaè omor sataon kantos dhibâsa.

Akor sareng pokpara sê ampon nyebbâl neng rên-arên èpon. Bhâsa Madhurâ cê' parlona èpalanggheng bân èpatombu mênangka ka'dinto ampon dhâddhi kawajibhâna orèng Madhurâ. Sala sêttong conto sê ampon kalampan kantos samangkèn neng Kabhupatèn Songennep ampon bâḍâ paguyubân Tim Nabara sareng Ajhâlâ Sottra. Manabi neng Kabupatèn Sampang, sê ngopènè bhâsa Madhurâ ampon bâḍâ paguyuban Anḍhâp Asor. Dhinèng paguyuban sê bâḍâ neng kabhupatèn Mekkasân èngghi panêka bâḍâna program-program sèyaran bhâsa Madhurâ neng radio Ralita FM sê èpèyara tor èlampa'aghi sareng **Yayasan Pakem Maddhu**, bâḍâ jhughâ komunitas Kembhâng Malathè, Songsong Saghârâ, sareng Kembhâng Malathè. Salaèn dâri ka'dinto, jhugâ bâḍâna atorán neng è *PERDA* kapèng 13 taon 2006 sê ampon èsaroju'i, sareng

pamarènta Mekkasân, jhâ' pangajhârân bhâsa Madhurâ jhugân parlo èbâḍâ'aghi neng pangajhârân SD kantos SMA. Kadhâddhiyân saka'dinto ampon kalampan ghân sakonè' konglangkong neng pangajhârân SMA sê èpamaso' dâ' *Muatan Lokal* mongghu kurikulum 2013. Salaèn dâri ka'dinto, ḍhâng-onḍhâng sê makoko bhâsa Madhurâ kaangghuy èyajhârraghi neng sakola'an, èngghi ka'dinto ngombârrâ Peraturan Gubernur (Pergub) nomer 19 taon 2014. Pramêla dâri ka'dinto è dâlem malanggheng bhâsa Madhurâ bisa lebât dâri pan-saponapan kadhâddhiyân sê takaè' sareng aghuna'aghi bhâsa sê saè tor sê lerres. Salaèn dâri ghâpanêka conto *forum* sê ampon asabbhil sê bâḍâ neng Kabhupatèn Sampang èngghi ka'dinto bâḍâna paguyuban *Anḍhâp Asor*. Sedḍheng neng Songennep jhughânan bâḍâ *paguyuban* sê èsambhât ajhâlâ Sottra tor Tim Nabara. Sadhâjana paguyuban ka'dinto jhughânan asabbhil kaangghuy malanggheng bhâsa dâlem kaoḍi'âna bârghâ Sampang. Mèlana bhân-sabbhân kabhupatèn ngaghungè *paguyuban* kaangghuy makoko bhâsa Madhurâ. Sê parlo èkaghâli dâlem kaoḍi'âna bârghâ Madhurâ, bâḍâ tello' kennengngan kaangghuy malanggheng tor majhurbhu bhâsa Madhurâ kalabân ngombârrâ PascaSuramadu, èyantarana:

1) Aghuna'aghi bhâsa Madhurâ neng sakobhengnga Kaluwarga

Aghuna'aghi bhâsa Madhurâ neng sakobhengnga kalowarga ka'dinto parlo èpakoko tor èrabât kantos atongket roman salanjhângnga kaoḍi'ân, kadhiponapa ngajhâri ana' poto sopajâ senneng aghuna'aghi bhâsa Madhurâ kabit kènè' kantos dhibâsa. Parlona kakompaghân antara orèng

seppo lakè' sareng rèng seppo binè' kaangghuy arabât bhâsa Madhurâ khususèpon ngajhârraghi dâ' pottra-pottrèna dâlem kaoḍi'ân sabbhân arè. Opama dâlem aḍon-janḍon otabâ abu-ḍhâbu sareng rama tor èbhu tatakrama aghuna'aghi onḍhâghâ bhâsa parlo èyajhârraghi tor èlampa'aghi. Mèlana malanggheng tor makoko bhâsa neng sakobhengnga kalowarga ghâpanèka parlo kakompaghân tor kabiyasa'an.

2) Aghuna'aghi bhâsa Madhurâ neng sakobhengnga masyarakat

Aghuna'aghi bhâsa neng sakobhengnga masyarakat cè' parlona èlampa'aghi kalabân saè. Anglèbâdhi ponapaḍ Saèstona bânnya cara, èyantarana alampa'aghi bhâsa Madhurâ anglèbâdhi kompolan sarweh, ghâlimpo' tanè, kompolan haddra, tor lalampa'an posyandu. Sadhâjâna kennengngan carana alampa'aghi bhâsa Madhurâ ka'ḍinto ampon moḍḍhâ. Kalabân kabiyasa'an tor kamufkadhân bisa èlampa'aghi bhâsa kasebbhut kalabân samporna, namong sè parlo èkaghâli andhâp asorra carana aghuna'aghi. Ra-kèra dâ' pasèra sè parlo abhâsa enjâ' iyâ, engghi enten, tor carana aghuna'aghi bhâsa èngghi bhunten. Onḍhâghân ghâpanèka parlo èkaghâli saè dâ' sadhâjâna ngangoḍâdhân kong-langkong para seppo kaangghuy ngajhâri dâ' sakobhengnga.

3) Aghuna'aghi bhâsa Madhurâ neng sakobhengnga sakola'an

Aghuna'aghi bhâsa Madhurâ neng sakobhengnga sakola'an ka'ḍinto ta' lopot ḍâri bâbulânganna ghuru dâ' morèd. Kabit sakola'an ḍhâsar kantor sakola'an onḍhâghân sè palèng attas parlo èbiyasa'aghi è bâkto aḍon-janḍon khusussèpon bâktona istirahatdhân otabâ neng kantor. Angrasa dhâddhi tugas otama mongghu ghuru kaangghuy

ngajhâri dâ' morèddhâ carana aghuna'aghi bhâsa sè saè tor sè lerres. Kabiyasa'an aghuna'aghi bhâsa neng sakobhengnga sakola'an bânne namong mongghu morèd, tapè mongghu ghuru tor kepala sakola kodhu èlampa'aghi. Aponapa mè' saka'ḍintoḍ Nèyat èpon kaangghuy ngajhâri tor makoko bhâsa, kajhâbhâna bâḍâ acara rasmè sè ta' bisa ècegghâ.

Salaèn ḍâri pan-saponapan tarèka kasebbhut kèrana cè' parlona bhâsa ka'ḍinto èghuna'aghi èbâkto abu-ḍhâbu otabâ ator-cator dâ' sakanca'an, bhâla krabâ, sareng sè paḍâ seppo ka'ḍinto marlowaghi bhâsa sè saè tor sè lerres menorot onḍhâgghâna. Mèlana marlowaghi èlmo sè bisa majhârna' ponapa bhâsa Madhurâ ka'ḍinto mènorot se aghuna'aghiyâ. Namong parlo èkaghâli saè mongghu para tarètan sè ghumatè dâ' bhâsana dhibi'. Jhâ' bhâsa Madhurâ ka'ḍinto parlo èghuna'aghi akor mènorot kennenganna, akor sareng dialegghâ tor akor sareng kabiyasa'anna. Sadhâjâna ka'ḍinto ghumantong dâ' onḍhâgghâ bhâsana sè èghuna'aghiyâ. Kadhiponapa aghuna'aghi mongghu dâ' rèng seppo ka na'potona, kèyaè ka santrèna, lakè ka binèna, otabâ sabhâligghâ.

Mèlana bârghâ Madhurâ kodhu mèkkèr ghân sakonè'. Bhâ' bisa'a bhâsana dhibi' tombu bân èpalanggheng kantos taon se bhâkal ḍâteng. Insya Allo manabi bârghâ Madhurâ ngaghungè pangghaliyân sè lanjhang kaangghuy arabât bân mèyara bhâsana dhibi' kantos akhèr jhâman. Bi-lebbi ampon èbiyasa'aghi molaè ghi' kènè' dâ' na'potona. Parlo èkaghâli saè jhugâ dâ' sadhâjâna bârghâ Madhurâ. Jhâ' bhâsa ka'ḍinto tombu bân aobâ menorot jhâmanna, bân menorot sè aghuna'aghiyâ. Saterros èpon, ampon dhâddhi lumbrana manabi èjhâ'ân aobâ dhâddhi èjhâ'ân sè

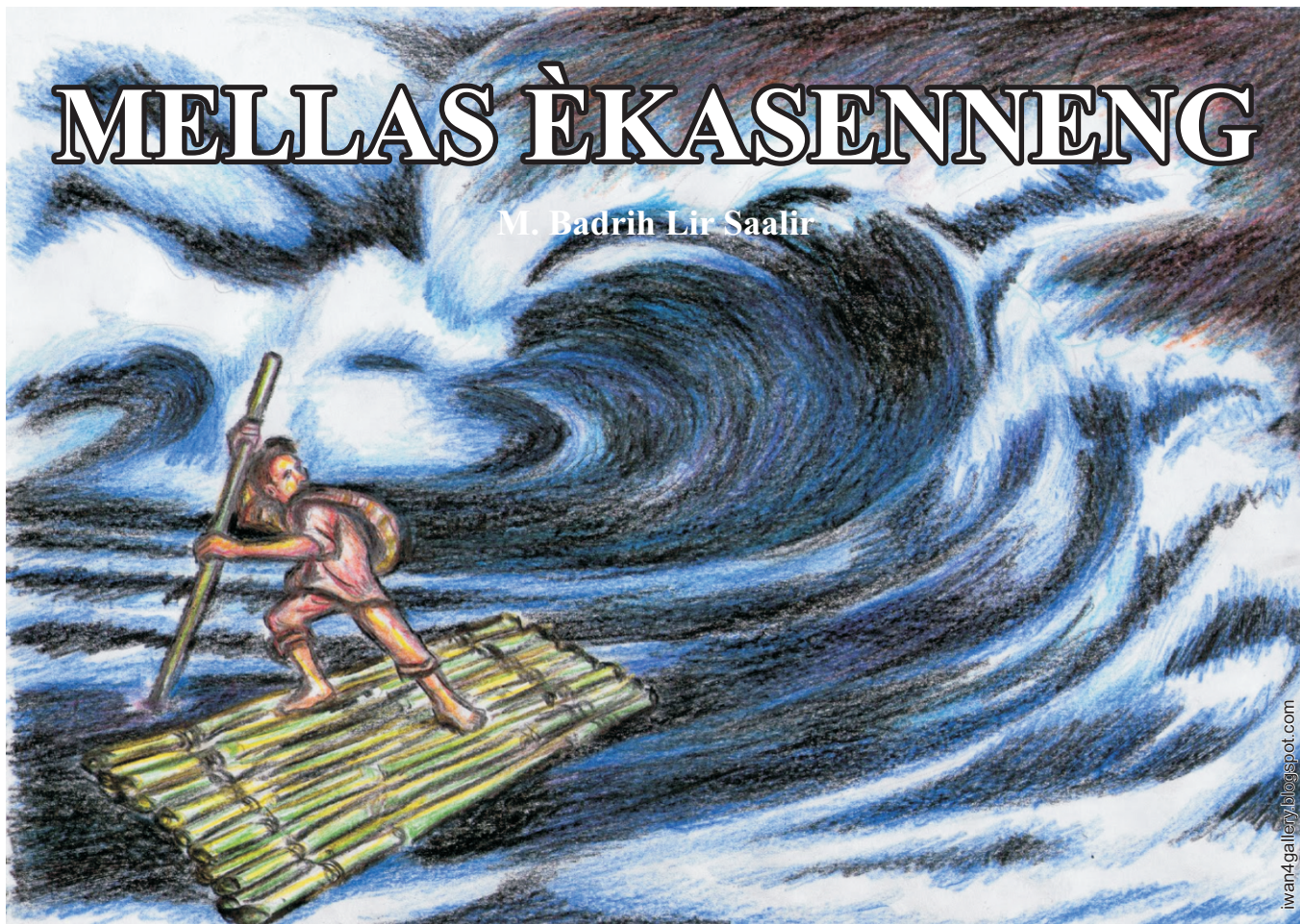
anyar, èngghi panèka “*Èjhâ'ân Taon 2011*” *mènangka hasèl konsinyiasi*. Kalabân aobâna èjhâ'ân, kadhâddhiyân ghâpanèka aropa'aghi kadhâddhiyân sè saè mongghu bârghâ Madhurâ jhâ' bhâsa Madhurâ ampon anđi' pandhuman sè saè mènorot cara nolès bân cara macana. Pramèla dâri jhajharbhâ'ân kasebbhut, lèbât jhâjhârbhâ'ân kasebbhut, ngèrèng malanggheng bhâsa Madhurâ kalabân aghuna'aghi bhâsa sè ampon dhâddhi kabiyasa'anna sabbhân arè, bi-lebbi manabi aghuna'aghi sè saè tor sè lerres akor sareng onđhâgghâ bhâsana.

Kèrana dâri pan-saponapan pamangghi pamator parlo èparèngkes. Kadhiponapa malanggheng, majhurbhu, tor makoko bhâsa Madhurâ pascaSuramadu. Bâđâ

tello' parkara sè parlo èpadhâddhi kabiyasa'an sareng sadhâjana maghârsarè dâri ponca bârâ' bâtes Madhurâ kantos ponca tèmor bâtesa Madhurâ. Èngghi ka'đinto, alampa'aghi bhâsa Madhurâ anglèbâti sakobhengnga kalowarga, sakobhengnga masyarakat, tor sakobhengnga sakola'an. Manabi bhâsa Madhurâ panèka pagghun koko tor *eksis* tello' parkara kasebbhut kodhu èlampa'aghi kalabân saè tor kompa' kaangghy nojjhu kerta tor ghemma dâlem kaođi'ân bhâsa. Tor Manabi tello' parkara ghâpanèka ta' èlampa'aghi, calaka' mosna bhâsa Madhurâ bisa apangghibât compet tor orem tadâ' bâlina. Malar moghâ bârghâ Madhurâ sareng bârghâ *tapal kuda* ghi' ngaghungè nèyat sè langkong rajâ kaangghuy teptebbâ mangombâr tape ta' macompet bhâsa Madhurâ.

MELILAS ÈKASENNENG

M. Badrih Lir Saalir

Pamèsemma aghâmbâr pangghâliyân sè nangghâma. Sapanèka jughân kalabân èlop socana sè tajâm, padâ alandhâng nèyat tor maksod sè loros è ðâlem nyambhung kaoði'ân.

Songko'na sè ampon abârna mèra pagghun èsto notopè sèrana sè ampon ngapotè kalabân obân. Sakejjhâ' astana malancèp songko'na sè abhâk mèrèng, lajhu neggu' settir gas sapèdana sè ta' ghâllem oði' sa'ampona èstater li-bâliyân. Amarghâ ta' pasra kalabân kabâdâ'ân sapèdana sè ta' ghâllem bisa èstater, sapèda motorra lajhu èyettrap pan-saponapan kalè saèngghâ aghili pellona ðâri sèra tor bâdhâna.

Nalèka ghâpanèka angèn ta' patè ngalessen,

nangèng sokona ta' ghâllem ambu sè ngettrap sapèdana. Atambâ abit, pellona atambè aghili, rasoghâna sè èyangghuy atambâ becca akaton sè kaojhânan.

“Pola busina Pa'!” caèpon Mudri.

Ta' sampè' ðukeccap, Pa' Zaini lajhu marèksa busi èpon. Saampona èkudhèk kalabân astana, sapèdana lajhu èyettrap. Kalabân kasokanna Dhibâ Jâgad, messina lajhu oði', kanalpoddhâ lajhu ngokos abârna soklat.

Pa' Zaini mèsèm kalabân bhinarra socana sè lomèghâ. Parasa'anna lègghâ tor lomèngghâ amarghâ monyèna sapèdana dhâddhi tambhâ lessona tor ojângngâ. Gas sapèdana tambâ èpèler, kokossa sajân ngopul tor alabung saèngghâ mapèddhi tor makalower aèng mata.

Rèng-orèng sè bâdâ è saèrèngga aromasa ghumbirâ, mèsèm sè atoro' aèng mata jhughân dhâddhi bâgiyân pangoladhân sè ta' bissa èpongkèrè. Ta' coma èbhuna tor elle'na sè aghili aèng mata, embana jhughân aèng socana ta' èkennèng tambhâ'.

Aèng mata sè aghili bânne jhirpân dâri kokos sapèdana Pa' Zaini, nangèng karana ta' mangghâ nambhâ' rassa bhunga dâ' ka Mudri sè apamèdhân kaangghuy monḍhuk è lowar Madhurâ.

È bâkto ghâpanèka Mudri apamèdhân kaangghuy alanjuttaghina moḍhuk dâ' ka Tana Jhâbâ. Nangèng rassa nèsserra rèng seppo ḍuwâ'na jhughân karabhâddhâ, arassa ta' mangghâ ngocol Mudri kaangghuy nyarè èlmo è Tana Jhâbâ. ḍ âri ghâpanèka, sadhâjâ sè ngoladhi paḍâ ta' kowat ngampet aèng socana.

□□□

Parkara nyarè èlmo tor asakola otabâ monḍhuk, è dhisana Mudri akaton ta' patè pentèng. Bânnya' maghârsarè sè anḍi' pamangghi jhâ' *mon asakola otabâ munḍhuk ta' kèra ollè calo'*. Pasèra sè betta mèrèng ca'-oca'an panèka. Ca'-oca' sè bhisa maèlang dâ' ka kencengga na'-kana' kaangghuy nyarè èlmo.

Ngabidhi dâri ghâpanèka, ampon ngarasok dâ' ka sadhâjâ pangghâliyânna maghârsarè è dhisana Mudri, sè lebbi ngotama'aghi nyarè dhunnya katèmbhâng nyarè èlmo. Mudri

mènangka tong-sèttonga morèdhâ Pa' Zaini sè ngalampa'aghi dâ' ka tètana kaangghuy lèbur nyarè èlmo. Rè-sa'arè Mudri lajhu mènta bhâbulângan dâ' ka Pa' Zaini sè bâdâ kaètanna kalabân sakola'an otabâ monḍhuk.

Angâbidhi tokoh è Dhisana Kembhâng Lompong, Pa' Zaini akaton ta' perna pegghâ' sè maènga' dâ' ka sadhâjâ morèd tor karabâddhâ kaangghuy nyarè èlmo sè tègghi. Amarghâ taḍâ' sango sè bhâghus tor samporna è dhunnya bân è akhèrat salaèn èlmo sè amanfaat.

Nalèka papangghiyân Pa' Zaini sareng karabâddhâ sobung polè sè ètanya'aghi salaèn sakola'anna. Manabi karabâddhâ ghâlè' ta' bisa nerrossaghi dâ' ka sakola'anna alèyas ta' alako, karabhâd kasebbut ta' kobâsa ngangka' salèrana amarghâ toḍus dâ' ka Pa' Zaini. Napèpolè manabi tapangghi sareng taretan kalabân na'-kana' sè bâktona asakola, nangèng ta' asakola. Maka, na'-kana' ka'ḍinto bhâkal buru' bâng takabrâng.

Sobung polè arepanna Pa' Zaini kaangghuy mamaju dhisana kalabân maghârsarèna, kajhâbâ malèbur na'-kana' kaangghuy nyarè èlmo. Jhâlân kasebbhut ropana cè' bârrâ'na, kong-langkong èbâkto ngoladhi kabâdâ'ân maghârsarè Kembhâng Lompong sè ampon ta' lèbur mamonḍhuk bân masakola potra-potrana. Bânnya' na'-kana' sè bilâ lastarè SD bân tsanawiyah lajhu èpakabin sareng orèng seppona. Saampona apakalowera sobung pèlèyan polè manabi ta' noro' atanè, èngghi dhâddhi sopir otabâ kernit. Salastarèna ghâpanèka alako dâ' ka manca naghârâ.

Maghârsarè è tempaddhâ Mudri lebbi bânnya' sè noro' alako ka naghârâna orèng, kaangghuy nyarè rènggit è Malaysia otabâ réal neng Arab Saudi. Nangèng bhidhâ kalabân rèng

seppona Mudri sè ta' bisca èpangaroè kabâdâ'an maghârsarè è sakobhângga. Mèlana, ampon ècokoco kalabân orèng bânnya' kaangghuy ta' mamodhuk tor masakola pottrana. Mèrèng ghâpanèka, rèng seppona Mudri ta' ngalak pântana orèng, nangèng sajân makowat pangaterrona sopaja pottrana ta' kantos nyarè kalakowan ka naghârâna orèng.

“Lakar orèng mondhuk bân asakola ta' kèra ollè calo' Cong, jhâ' ta' èntarra ka paði. Iyâ mon èntarra ka paði polana ngibâ bâssè bân calo', dhâddhi lè-molèna iyâ ngibâ calo'. Bâ'na jhâ' ta' entarra manði, nangèng èntarra mondhuk dhâddhi lè-molèna kodhu ngibâ èlmo!” Caèpon reng seppona Mudri, kalabân socana sè tajâm.

Salaèn dâri ghâpanèka, rèng seppo lakè'na Mudri mènangka tong-sèttonga orèng è dhisa Kembhâng Lompang sè ta' perna alako è manca nagâra. Sè dhâddhi tegghu'ân oði'èpon, è *dinna pèra' nyarè nasè' sapèrèng, è Malaysia nyarè nasè' sapèrèng*. Saèngghâ dâri ghâpanèka, lanðu' bân nangghâlâ mènangka tong-sèttonga kasab kaangghuy nyokopè kaparlowan kalowargana.

□□□

Arè ampon aonðhâk èkonco'na perrèng, nanðhâ'aghi bâkto ampon sèyang. Nalèka ghâpanèka, Mudri ampon lastarè asongkem pangabâktè kalabân apamèdhân dâ' ka kalowargana, kong-langkong dâ' ka rama sareng èbhuna. Saampona èdua'è salamet kalabân lèbat èbâbâna kang-kanganna rèng seppo binè'na, Mudri lajhu ongghâ dâ' ka sapèdana Pa' Zaini.

Kokossa sapèdana atambâ tebbel nalèka èggassa ètajhâ', bârna potè tor soklat paða alabung ta' ngantos angèn. Saampona kokossa èlang adhina bâu, ropana Mudri sareng Pa' Zaini

jhughân noro' èlang dâri pangoladhân sadhâjana.

□□□

Santa'na angèn ampon èghâressa nalèka Mudri kalabân Pa' Zaini ampon tanðhuk è pèngghir ghunong. Èyoladhi èsaèrèngnga, sadhâjâ tombuwân pâdâ ngabhuru, kong-langkong rebbhâ rangghânu sè akaton nyenna è pèngghir lorong. È bâkto jârèya Pa' Zaini sareng Mudri lajhu ma'ambu sapèda motorra. Akaton pangghâliyâna cè' bhungana saèngghâ mèsemma lajhu aokèr èbibirrâ. ð âri attassa ghunong, pangoladhâna bisa èyalem. È mongghing lao', tasè' lajhu ngampar asapo' ebbhun potè sè tar-kataran. Sapanèka jhughân è mongghing tèmor, ghunong paða ajhâjâr sampè' dâ' ka Kabupaten Songennep. Rassa sennenga Pa' Zaini lajhu atambâ nalèka ngoladhi ghunung ajhijhir è Tèmor Lao' sè para' camburrâ kalabân bârnana langngè'.

“ð âri bâ'na ènga' ka ghunong arowað” Caèpon kalabân pamangghi bhunga.

“Bâdâ ponapa Pa'ð” Nèmbhâli atanya kalabân alos.

“Arowa bâd-lèbâdhâna sèngko' kalabân bâ'na, mon la mangkaddhâ ngajhâr dâ' ka madrasah.” Aromasa ngartè dâ' ka dhâbuna Pa' Zaini, Mudri mèsèm serta aonggu'.

“Èdissa' bâdâ madrasah sè sakaðhang ta' mèlo bâca'an dâri pamarènta. Mèlana tugassa bâ'na bân sèngko' kodhu ngabâs bân mabânðher madrasah è dissa'. Dhâddhi, tong-sèttonga jhâlân, bâ'na kodhu ngarassa'aghi mondhuk bân asakola sè bhânðher. Pola bâ'na sè bisa dhâddhi tora magharsarè kaangghuy masakola bân mamondhuk na'-ana'na”

Lastarè maðhâbu sapanèka, kaðuwâna paða

èseb sambi aghili aèng mata. Ta' terro èyabâssâ kalabân Mudri, Pa' Zaini lajhu ngosap aèng matana kalabân lengen rasoghâna.

□□□

Manabi ngâemoddi kabâdâ'ân Pa' Zaini kaangghuy ajuwangngaghi kabâdâ'ân maghârsarè Kembhâng Lompong, ta' bisa èbitong kalabân sèhat. Kong-langkong manabi abherri' contoh dâ' ka maghârsarè kaangghuy pottra-pottrèna lèbur nyarè èlmo.

Nalèka ghâpanèka ojhân talèbat dherres, onđâm sè nyapo'è Dhisa Kembhâng Lompong mapetteng tèra'na arè. Nangèng ta' bisa nyegghâ dâ' ka salèrana Pa' Zaini kaangghuy mangkat dâ' ka madrasah sè korang lebbi jhâuna sangang kilometer. Ghâpanèka salèrana ta' abâkta montor, nangèng alomampa sambi apajungan.

Akaton ta' yènabbhi'aghi, salèrana pagghun alomampa sambi nyanđhâng tas sè aèssè kat-parangkat pangajhârân. Polana jhâlân sè biyasa èlèbâdhi ghâpanèka lèdđhuk amarghâ aèng ojhân, kantos salèrana nyarè jhâlân sè laèn kaangghuy tanđhuk dâ' ka madrasah èawwâl bâkto.

Nalèka èngghi ka'iyâ, Pa' Zaini ampon mèlè jhâlân sè biyasa èlomampaè tokang ngarè', èngghi jhâlân copè' sè toron nujjhâk. Saampona lèbat kalabân têngatè, ropana sokona sè kacèr nalèka nèddhâ' tana becca tabâleccar saèngghâ tajhâlâllât bân labu kabâbâna tabun. Rassa takercet sè tađâ' pađâ saèngga pajung èpon sè èteggghu' lajhu èbuwâng ta' eghârâssa bân sabâgiyân sarong èpon ghâddhâ' nalèka aèmpor ètana.

Marèksanè sarongga sè èkènnèng cèllot. Èbâkto ghâpanèka aora salèrana aobâ mèra, nangèng nalèka ènga' jhâ' abâ'na anđi' tojjhuwân kaangghuy ngajhâr, sabbhâr tor nangghâmana

pađâ aghâmbhâr nalèka mèsem dâ' ka sakanca'anna.

“Bâ'na tao, Im...orèng sè apangako anđi' èlmo tapè sanyatana ta' anđi' èlmođ” Caèpon Pa' Zaini dâ' ka Pa' Na'im.

“Kadhiponapa Pa'đ” Caèpon sambu kasambu'.

“Iyâ saompamana bâ'na sè labu, bâ'na lebbi bânnya' serrona katèmbhâng sokkorra. Amarghâ apa, Allah pèra' nyobâ kasabbhâranna bâ'na lèbat kâttâ'na sarongga bân sake' èbugghik sè la bârâs. Tapè bâ'na kađhâng ngalowarraghi ca-oca' sè kotor kaangghuy makowat napsona.” Caèpon kalabân tegghâs.

Sadhâjana padha nengneng. Saèngga abhak seppe.

“Pas kadhiponapa sarongga Pa'đ”

“Tina sarong sè kâddhâ' arèya bi' sèngko' èbhâlighâ saèngghâ ta' pađđhâng, bân para morèd ta' kèra pâkal tao câ' ghuruna labu èbâkto mangkat dâ' ka sakola'an”

Sakanca'an sè katello, tamaso' Mudri èantarana pađâ ghâghâli dâ' ka sadhâjâ đhâbu sè èatoraghi sareng Pa' Zaini. Nangèng, Na'im Sareng Mudri lajhu aghâllâ' nalèka ngâemoddi kettâ'na sarongga Pa' Zaini èpelkot ka dâlem.

Nalèka ka'ie, dhârresse ojhân ampon aobâ rèsè' sè acampor kalabân cèllebbhâ tor alossa angèn. Sè katello, Pa' Zaini, Pa' Munaim, sareng Mudri pađâ nètè tabun kènè' sè dhâddhi jhâlân tembus dâ' ka lorong rajâ. Sarongga pađâ nyètèng jhughân sanđâllâ pađâ ètètèng.

Sabâlluna dâpa' dâ' ka jhâlân rajâ, ghumbhirâna kata' ghâlung pađâ èpèrangaghi kalabân samporna. Monyi sè bhit-sambhidhân è pènggir tabun akaton asokkor kalabân bâđâna ojhân sè ampon èparèngaghi dâ' ka saantèro

maghârsarè Kembhâng Lompong. Saampona ghâpanèka, Pa' Zaini ampon notop pajungnga amarghâ rèsè' ampon terrang.

Ta' èghâressa, soko èpon sè alomampa ampon ce' jhâuna. Sè katello panèka rapana ampon dâpa' dâ' ka sakobhângnga madrasah. Nagèng èbakto ghapanèka Pa' Zaini, Pa' Munaim, sareng Mudri lèbat èbuđina kellas.

“Kadhiponapa ma' Madrasah ghi' cè' seppènađ” Caèpon Pa' Naim nalèka ngarassa'aghi sakobângnga Madrasah.

“Palèng ghita' dâteng na'-kana'.” Pa' Munaim ajâwab kalabân singkat.

“Arèya la kol bâremppađ”

Ghi ta' lastarè èjâwâb partanyaan Pa' Zaini sareng Pa' Naim. Ropa-ropana Mudri ngulatè kepala madrasah ampon notop labângnga kantor dâri lowar. Pangrasana cè' kabhuruna saèngghâ bhâreng ghibâ'anna sè èteggghu' ghâgghâr.

“Bâ, dhika đimma na'-kana' Pa'đ” Caèpon Pa' Zaini kalabân nyarèng.

Mèrengaghi soara ghâpanèka kopala madrasah ghâtton bân potè olay.

“Na' kana', ampon èpapalèman amarghâ molaè ghâllez' sobung ghuruna!”

“Dhâddhi samanggkèn notop!” caèpon Pa' Zaini.

“Èngghi kadhiponapa polè, sabâtara èngghi notop”

đâri dhâbuna kopala madrasah, Pa' Zaini mengghâ' tor ketton karana perjuanganna dâri dhâlemma dâ' ka madrasah korang lèbbi sajjhâm satengnga ambon sèya-sèya.

“Èngghi dhigghâl kaulâ sadhâjâ pamit!” Caèpon Pa' Zaini kalabân sossa... èngghi saka'đinto manabi ngaèmoddhi satoghel carèta ođi'na Pa' Zaini.

□□□

Salastarèna ngabâs sakobângnga alam, è mongghing lao' sè cokop samporna mongghu pangoladhâna. Mudri adhudhing sareng mènta pamangghi dâ'ka Pa' Zaini.

“Ponđhuk tor sakola'anna dhân kaulâ bâđâ è sabhreng tasè' ka'đissa' èngghi Pa'đ” Caèpon kalabân bhunga.

“Iya Dri, bâđâ è đissa. Mèlana bâ'na bhâkal jhâu dâri rèng towana, dâri sèngko', bân dâri sakanca'anna!”

Arbun sè notopè tasè' ta' ghâllem èlang, amarghâ dhâddhi nyèttong kalabân tasè' lao'. Salastarèna ghâpanèka Mudri kalabân Pa' Zaini alanjudhâghi parjhâlânan nonjjhu dâ' ka jhâlân rajâ kennenganna bâd-lèbâdhâna bis Songennep—Sorbhâjâ.

Sadhâjâ pađâ èparèksa molaè dâri bân-ghibâna buku sareng kètab sè èbâđđhâi tas ghinđhungan. Saka'đinto kalabân bherrâsse kalabân lè-kalèna obi jhughân longga, saampona talèna èpasekken lajhu èpanyèklak ètengga sapèđana.

“Maju nèrrosaghi perjâlânan!” Caèpon Pa' Zaini kalabân alos.

Saampona pađâ asaor mano' Pa' Zaini sareng Mudri lajhu nèrossaghi parjhâlânan. Kađuwâna pađâ ghumbhirâ, bi-lèbbi saampona mangghi toronan, sapèđana Pa' Zaini sè ampon ta' patè sèhat, nalèka ghâpanèka pađâ ghâccang narabhâs angèn sè pađâ ngalamon ènga'-tenga'anna lembâ.

“Marèna toronan arèya Dri, bâkal bâđâ onggâ'ân sè abhâk tèggghì!”

“Èngghi Pa', manabi èpèkkèr sami sareng parjhâlânan ođi' ta' èngghi Pa'đ

“Bâ iyâ, mangkana bilâ bâ'na ngaollè kabhunga'an jhâ' sampè' atèngka talèbât, saèngghâ nalèka Allah aparèng cobhâ'ân jhughân ta' talèbât! Sè palèng bhâghus iyâ arèya sè sabiyasa, senneng ta' patè bhunga, bân sabhâligghâ nalèka sossa ta' patè èkaberrâ”

Nalèka Pa' Zaini aḍhâbu sapanèka, Mudri lajhu ngaghâli. Ropana salèrana èbâkto ghapanèka katonḍu, nangèng ta' sampè' tèḍung karana sapèḍana Pa' Zaini ampon nojjhu ḍâ' ka ghâ'-ongga'ân sè lebbi tègghi.

Sapèḍa motorra lajhu 'aḍhârât sala', amarghâ ta' kellar ngèbâ beban sè bâḍâ è attassa. Kokossa paḍâ akobâng abârna soklat acampor potè, mapetteng èsakobhângga, tor matèngel orèng. Maghârsarè sè talopot lèbat è jhâlan ghapanèka paḍâ nyompet kopèngga amarghâ ta' kellar ngèḍingaghi monyèna kanalpoddhâ.

Nalèka ampon ḍâpa' ḍâ'ka tengga'anna onggâ'ân, bân sapèḍana lajhu ta' ajhâlan sa'onḍhâ' bhâlâkkadhân. Mudri lajhu alonca'a, nangèng ta' èparèngaghi kalabân Pa' Zaini. Tapè kadhipona polè, kabâḍâ'anna ampon akadhi panèka. Mudri maksa toron bân lajhu nyothok sapèḍa Pa' Zaini. Nalèka ka'iyâ bân èpon lajhu tatangghâl ḍâ' ka bâto rajâ. Saampona gas èpon ètajhâ', kokossa lajhu atambâ ngobul, anangèng bân èpon pagghun ta' aghuli. Karana ta' ghâllem onggâ, gassa tamba ètajhâ' saèngghâ rantay sapèḍana lajhu amonyè cèdhâdân.

“Pa', ropana rantay sapèḍa pegghâ”

Mèrengaghi kabhâr ghapanèka, orem lajhu nyalèmodhi salèrana, jhughân rassa tagègghân sè ta' bisa ètambha' ḍâri pangoladhâna socana. Sobung arebbhân polè kaangghuy ngaterraghi Mudri. Salèrana atambâ seḍḍi nalèka asta èpon aghâghâ kapèngga, namong ta' mangghi

paponapa.

“Beremma arèya la Driḍ”

“ḍngghi ngèrèng dhân kaulâ sè nyothogghâ kaattas Pa”

Nalèka sapèḍana èsothok èkaḍuwaè, pellona paḍâ èkapandî. Jhâlâna sè ta' patè rata sareng onggâ'ân sè abâk nojjhâk ghapanèka jhughân dhâddhi rèpoddhâ Pa' Zaini sareng Mudri. Manabi ḍhimèn nalèka ka sakola'an sandâlla sè pegghâ' cokop èsolet sareng korè' otabâ èpako kalabân ḍurina pèlan kalabân usahana dhibi'. Nangèng samangkèn kodhu nyarè bèngkèl.

Saampona ḍâpa' ḍâ'ka atangga, sè jhâuna sakilu ḍâri pèngghirrà ghunong, Pa' Zaini sareng Mudri lajhu tanḍhuk ḍâ'ka bèngkèl sapèḍa motor. Nalèka èparèksanè kabâḍâ'ân sapèḍana, tokang bèngkèlla lajhu akèpek.

“Kadhiponapa Pa'ḍ” Caèpon Pa' Zaini kalabân ngarrep jâwâbân sè saè.

“Ampon Pa', rantaiya panèka kodhu èghântè'è sè anyar, amarghâ ampon ta' bisa èangguy karèna ampon bânnya' sè biru'. Sapanèka jhughân kalabân gir èpon kodhu èghântè'è, gir aḍâ' sareng buḍi!”

Pangoladhâna atambâ bhingong, akadhi onḍem bâlâ' taon sè nyalèmoddhi sakobhângga dhisa. Nalèka ghapanèka ampon cè' jhâuna ḍâri Dhisa Kembhâng Lompang, Salaèn ḍâri ka'ḍinto Pa' Zaini ta' kenal ḍâ'ka salèrana sè anḍi' bèngkèl. Saènggha ta' kera Pa' Zaini bhâkal aotang kaangghuy kaparlowan rantay tor sapèḍa motorra.

“Kalamon sapèḍa motor arèya ta' èpabecchè', Mudri bhâkal tellat sè nemmowa bès. ḍngghâlè ḍâri ḍinna' ka jhâlâna bès cè' jhâuna!” Caèpon pangrasa pamèkkèranna Pa' Zaini.

Langkong kadhipnapa polè, èkennengngan

ka'dinto salaen tabilang dhisa, kol pikâp sè biyasa èpanaksi, namong bâdâna nalêka pasaran. Manabi ta' pasaran sobung kol pikâp sè maso' dâ'ka dhisa.

Ngoladhi ghuruna langkong ghimeng, Mudri ta' bisa nyarè jhâlân laèn kajhâbhâna ngèbâ sadhâjâ bhârângnga dâ'ka toko sè bâdâ èbâbâna bèngkèl.

“Ten kaulâ pamit Pa'!”

“Bâ'na dâ'emman'a Driḍ”

“Bhunten, ta' dâ' ka'dimma'a, nangèng bhâdhân kaulâ terro marèksa'anna dhâghâng èbâbâ ka'dinto!”

Ta' abit dâri ghâpanêka, Mudri lajhu abâli kalabân mèsèm sè ta' totok. Akaton bâdâ sè èkaghumbhirâ nangèng ta' apangghi sareng Pa' Zaini. Nalêka jhujhuk dâ'ka sattiyan'na Pa' Zaini, kalabân mèsèm Mudri makalower obâng dâri bhuntellan sarongnga.

“Ka'dinto Pa' manabi aghântè'anna rantay sareng gir!”

“Apa rèya Driḍ Pas apa bâ'na sè èkasangowa dâ'ka pondhugghâḍ”

“Manabi sango' bhâdhân kaulâ ampon anḍi' tor ta' lowang”

“Arèya ollè ḍimma Driḍ”

“Èngghi ... !” Sobung pamator sè lanjhang, nangèng Mudri aghâru sèrana, kaangghuy ajâgâ parasa'an se cèya.

“Ka'dinto ollèna ajhuwâl bân-ghibân sè berrâ' Pa', èngghi bhârâs, tales, sareng sabbbrâng. Sadhâjâna ollè sapanêka! Manabi ghâpanêka ta' èjhuwâl, bhâdhân kaulâ acora' ta' kellar ngibâ ka Tana Jhâbâ!” Caèpon kalabân perasaan sè dhâmmang.

Mèreng alasanna Mudri, Pak Zaini pèrak makalower nyabâ'na sè cè' ghâccangnga. Ghapanêka kaangghuy nètenè pangsara'anna

Mudri kaangghuy abhânto dhibi'na. Nalêka ka'iyâ pangsara'anna Pa' Zaini acampor ghetton tor kèbhu dâ'ka Mudri.

“Bâ'na pas ngakanna dâri ḍimma Congḍ”
Caèpon kalabân lèrè.

“Ampon Pa'! Caèpon panjhennengan manabi orèng nyarè èlmo kodhu pamèllas. Asabâb ka'dinto ngaropaghi ujiyâna atè. Jhughân bhâdhân kaulâ yaqin dâ'ka dhâbuna panjhennengan Pa', manabi ta' kèra bâdâ manossa matè kalaparan, mon ghi' bâdâ'a un-ḍauan abârna bhiru”.

Nalêka ghâpanêka Pa' Zaini atambâ ghâtton, lajhu èsèyom bun-embunanna morèddha panêka.

“Malar moghâ bâ'na ollèya èlmo martabhât sè tègghi Cong bân èparengnga kasalamedhân sareng Allah!”

Èsa'at ghâpanêka Mudri langsung ngamini ḍu'a' dâri ghuruna.

Saampona narèma obâng dâri Mudri 68.000, ètamba'i sareng obângnga Pa' Zaini 30.000 rassana ampon cokop kaangghuy aghântè'è rantay sareng gir èpon Pa' Zaini.

“Ca'na sèngko' pèssè arèya èsangowaghina dâ'ka bâ'na Cong, tapè bâremma polè. Moghâ-moghâ sèngko' ḍâpa'a dâ'ka Tana Jhâbâ kaanggkuy ngèrèm bâ'na è moḍi arè”.

“Èngghi Pa' sareng bhâdhân kaulâ èḍu'a'ghina malar moghâ panjhennengan ngaollèya kabhârkadhân omor tor bhârkât rèjhekkè sè ghâmpang” Caèpon Mudri sè ta' bisa ngoladhi salèrana Pa' Zaini.

Salastarèna èpabhânḍer, Pa' Zaini sareng Mudri lajhu alanjuddhâgghi parjhalanan.

□□□

Bis ta' ḍhik ngombâr kaḍuwâna ampon toju' èbâbâna bhungkana kenitu. Èbâkto ghâpanêka Mudri bânniya' atanya ngennengngè kaoḍi'ân è pesantrèn. Jhughân sabhâlighâ Pa' Zaini bânniya' atanya ngennengngè kellar tor sangghubbhâ Mudri oḍi' è ponḍhuk kalabân jhâu ḍâri orèng towa ḍuwâ'na tor karabhâddhâ.

“Èngghi Pa' samoghâ bhâdhân kaulâ ollèya saporana rèng sèppo ḍuwâ', jhughân panjhennengan saènggha bhâdhân kaulâ bisa samporna nyarè èlmo è ponḍhuk”

Saampona aḍhâbu sapanêka Mudri lajhu ngoladhi Pa' Mudri sè marèksanè tas èpon. Saampona èyoladhi, Pa' Zaini makalowar sabuntèllan plastik sè aèssè kaèn. Nalêka ghâpanêka Mudri atanya.

“Ponapa ka'ḍinto Pa'ḍ”

“Bâ'na enga' nalêka sèngko' entar ngajhâr ḍâ'ka madrasah pareppa'na ojhân, ban sèngko' labu!”

“Èngghi Pa”

“Yâ arèya tang sarong sè èghibâ labu, lagghi' pagghun kalabân lampèddha keddha'na”

Mudri aromasa takerjhât' amarghâ ta' parcajâ ḍâ'ka sakabbhina sè èyoladhi karana kadhâddiyân ka'ḍinto ampon ḍutaon sè tapongkor.

“Maksod ponapa èbâli' ghâpanêkaḍ”
Caèpon Mudri è ḍalèm atèna.

“Dri, bâ'na ta' coma èḍantos ḍâri rèng towana ba'na bân sèngko'. Nangèng Cong bâ'na èḍantos' ḍâri sadhâjâ magârsarè Kembhâng Lompang bi-lebbi calon santrèna bâ'na gu'laggu'. *Modhuk bân asakola lakar mellas na', tapè padhâddhi kamelasân jâriya kasennenganna bâ'na saengghâ bâ'na tao ḍâ'ka sanyatana bâ'na banghustèna*”.

Aèng matana lajhu aghili cè' santa'na. Sambu aghâllu' Mudri, bis ampon ḍâteng maèlang parasa'an sadhâjâna, tamaso' Mudri sè bâḍâ è âḍâ'na.

□□□

.....
Ètolès sareng **Moh. Badrih Iir Saalir**
Potra Klompang Tèmor Pakong Pamekasan
Sè èparèngè amanah kaangghuy morok è lembaga
Pendidikan Bahasa dan Sastra FKIP UNISMA

Gheddhung Acangghâ

Angghidhân Awie Èsto

“Lalakè` ghânèko, bulâ. Sè ta` parlo dhika èkaènga`è bhâp parkara orèng sè pola onèng ararosak sabbhân malem è ngèddhâna tèdungnga dhika, Rona. Saèngghâ, ahèrra bulâ coma abu sè bhâkal mangèddhâ mowana dhika sè parlo dhika ellap kalabân salambâr *tisu*. Kalamon ènten, pola bulâ sasowèp bhirâng sè bhâkal nyoco kol-tongkolanna dhika, mon dhika ta` nyèngghâ, ta` jhughân dhika mapotong bhirâng ghânèka, tanto bhâkal nyacak teppa` è nga`-tengnga`anna kol-tongkolanna dhika.”

“Tapè dhika bânne abu, Rè, sè bhâkal malosso mowa bulâ, sè ta` parlo bulâ osap kalabân pan-saponapan *tisu*. Maskèna bulâ lebbi mèlè dhika sasowèp bhirâng. Akadhi oca`na dhika

jhughân, mon ta` èngghi bhâkal bulâ mapotong bhirâng ghânèka sè bhâkal nojjhek teppa` è nga`-tengnga`anna kol-tongkolanna dhika.”

“Dhika bhâkal loka, Rona.”

“Enten, Re, mon sasowèp bhirâng aropa`aghi kèyasanna tarèsnana dhika, tantona bulâ ta` bhâkal loka karana bhirâng ghânèka. Bân maskè sèttong bâkto bulâ loka, bulâ bhâkal nemmo dârâ sè bârnana paḍâ sareng dârâna dhika.”

“Dhika bân bulâ paḍâ loka, Rona. Mon dhika pagghun ta` maèlang rassa ghânèka.”

“Aponapa kodhu ènga` ghânèka, Reḍ Kan tarèsna ampon nyèpta saèbu songay bân kolla susu, dhika bân bulâ paḍâ terro alangngoy. Paḍâna Majnun bân Layla. Paḍâna Romeo bân Juliet. Paḍâna Zainuddin bân Nurhayati. Sè sangghup alèbâdhi bâto-bâto karang.”

“Polana bhidhâna ghânèka mènangka bâto, Rona. È ka`ḍimma kayâkinan ta` bisa dhâddhi pangèran ḍâlem ḍâḍâ. Sè bâḍâ coma panèka sabâgiyân bhâghiyânna abâ'. Dhika bân bulâ rêmbi` ḍâri kabhuḍhâjân sè bhidhâ.”

“Polana ghânèka, Re, nalèka è sabâgiyân bhâghiyânna dhika bân bulâ rêmbi` neng adhât sè bhidhâ sareng atoran-atoran sè bâḍâ èmasyarakat sè jhughân samè bhidhâ. Pas dhika bân bulâ ta` sangghup manyèttong kayâkinan saèngghâ kayâkinan sè laèn èangghep bâḍâ è bâbâna kayâkinanna dhibi`. Dhika bân bulâ maksa`aghi abâ` dhibi` nyellebbhâghi kayâkinan laèn bân pangèran sè laèn è sèttong atè nèko.”

“Sèttong bâkto ḍâgghi` dhika bhâkal ngartè, Rona!”

“Bulâ ta` bhâkal enḍâ` ngartè, Re. Jhâ` sènga parbhidhâ`ân ghânèka èpadhâddhi alasan kaangghuy arassaè paè`na kaoḍi`ân: sèttong parkara sè burung. Coma karana dhika èkarèmbi` dhâddhi orèng Madhurâ, dhinèng bulâ rêmbi` mènangka katoronan Daeng Bugis.”

“Rama Èbhuna bulâ ta` tao nyaroju`i adhât

sondrang sè èyangghuy ḍâlem adhâddhâ dhika. Mènorot adhât kabiyâsa'anna bulâ, orèng-orèng Madhurâ ngangghèp adhât kabiyâsa'anna dhika mènangka bhângsana kak-bhukkak bugghik sè lako pelka` kalabân *streoptipe* bân carèta loco sè kaḍhâng sareng masyarakat lowar ta' patè èyangghèp. Bulâ arassa anèko kabbhi coma sambhâdhân jhubâ` bhudhâjâ sè bisa orèng ta` lèbur bân ta` senneng.”

Bân ceddhu ghânèka akadhiyâ catorra sè palèng èèrrep ḍâlem atè. Saamponna kakabbhi ta` ngaollè kasaroju`ân. Saamponna bhidhâna adhât sè bâḍâ dhâddhi ḍeng-andeng è antara kaḍuwâna.

Pagghun taḍâ` sè la-ngalaè. ḍ hâ-kandhâ sè tambâ makandhel rassa posang è atè. Nyellem ka rassa. Nyellem ka kanyata`an. Ka poncana ghânèka pas ètemmo loka sè ta` èkarassa ampon èlokaè dhibi`.

Fanatisme, mènangka ghunong ès sè bisa malekko sabbhân atèna manossa. Bân ghânèka ampon arassaè kalekkowan ghânèka è bhân-sabbhân gheḍḍhung bân ko-bengkona. Ghânèka ampon nyèyom bâu ta` nyaman dârâna dhibi`.

Sabhâtara malem è konco'na ghunong sajân calèmot. Tambâ makapèngghir abâ` dhibi`na ka kasalekkowan. Kodhuna ghânèka ngokom rassa sè alèbun, mènangka sèttong kadhâddhiyân bân pokpara ka abâ`na.

Re, aserro lanjhang malem ghânèko, magheddhur bhâdhâna kahâ. Re, terro maambuwa bâccana matana dhibi` bân bâccana matana kakasèna.

Re, ta` terro tangès tapè serro kènè` sè ta` sangghup ècegghâ. Re, ta` terro bulâ aghâmbhâr pelay matana kakasèna tapè ghânèka ampon kasambu` mandheng bulirân kènè' ghânèka.

Saamponna bhâkalan burung lantaran adhât

sè ta` padâ, maskè bânne coma karana ghânèka lantaranana. Lebbi dâri ponapa sè ècarètâ`aghi è attas èngghi panèka dâri keluwarga Rona sè ta` ngèdhinè pottrèna alakè orèng sè aḍârâ Madhurâ.

Bâḍâ sè ta` èkangartè kalabân sèpat masyarakaddhâ sè kaḍhâng ampo notop masyarakat sè laèn. Bâḍâ sè ta` èkangartè sabban kabiyâsa'an bân kabhuḍhâjân *multikultur* è masyarakat sè ghi` èartè`è.

Bha` taowa jhâ` sè bâḍâ è dhunnya mènangka kasoghiyân bhuḍhâjâ sè èkaandî`, mènangka sèttong kabhunga`an, mènangka masyarakat sè abhângsa. Saèngghâ bhângsa ta` akothak-kothak kaangghuy masyarakat laèn lebbi mabâ èbhânḍhing katoronanna dhibi`.

Bân ḍâlem kata`ngartèyan sèpat sabâgiyân masyarakat, pangakowan bhâp parkara cem-macemma kabiyâsa'an, bhâp parkara cem-macemma kaparcajâ`ân kaaghâma`an, bhâp parkara lalakon neng kaoḍi`ân. Sè ngonjhâng ka pokpara, lè-calèyan bân pangèlangan nyabâna orèng.

Sèyang sè cè` panassa, arè teppa` neng è attassa cèthak ampon ngello` bhâdhânna sè apellowan. Tapè, Re, ta` parduli. Ghumbhek atèna ènggi panèka ghumbheggâ poncana rassa.

Kaangghuy ḍâpa` ka romana kodhu lèbât bâ-sabâ. Maskè sabhenderrâ romana ampon dhâddhi okoman lantaran taḍâ` kacellebbhânna rèng-orèng sè è romana ghânèka.

Paman, rama, emmak aropa`aghi bâgiyân dâri gheḍḍhung acangghâ. Sampè' ahèrra, Re,

abâ`na ta` bisa marobbhu gheḍḍhung sè ngalèngè nyèttongnga atèna. Maka, paksa`an mènangka oca` pèsa.

Sabellunna, Re, laku coma bisa nambhâ` rosak-alpo` è atèna. Nalèka apèsa mènangka jhâlân sè kodhu èjhâlânè. Kaḍuwâna mèlè ajhâjhuwâl. Sabulân sè tapongkor Rona amèt kaangghuy neng-enneng è Banjarmasin bân nerrossaghi sè ajhâr è salasèttong perguruan tinggi è ka`ḍissa`.

Kaḍuwâna padâ saroju`. Pa` bulân sa amponna ghânèka, bhâkal abâli nyèttongngaghiyâ tarèsnana sè abit ngalarkar ta` kaajhum.

Bân Re, ngantos, ngèlangngaghi bâkto kalabân kobhi sacangkèr. Aghâmbhâr robâna kakasèna ḍâlem ngen-angenna bân nyèmpen ḍâlem karanjhâng mèmpeña.

Re, kerrong bhâkal ḍâtengnga papangghiyân ghânèka. Pa` bulân sè bhâkal ḍâteng. Èyantosa sampè` dhâddhi sèttong kanyata`an sè bhâkal maḍâteng jhemjhemma rassa sè akèmpo` è atè.

Pangèsto, 13 Januari 2009

.....
Carètâ panèka èsalèn dâri carpan bhâsa Indonesia Aura Kekasih anggiddannèpon Awie Èsto neng è *Jawa Pos Radar Madura* eccabhân 25 Januari 2009. Saterrossèpon carètâ ka`ḍinto èsalèn ka bhâsa Madhurâ sareng Lukman Hakim A.G.

PERGUB. NOMER 19 TAON 2014

Aghâlebbher è Bubungan Disporabud Kab. Mekkasan

*Tello arè Lokakarya Pembinaan dan Pengembangan Seni Budaya Daerah,
Lerres neng tangghâl 27–29 April Duèbu 15, Ka .Balai Bahasa Jhâbâ
Tèmor marlowaghi rabu, mantan Wabub Mekkasan kasokan aparèng
?hâ?hâbuwân. Yayasan Pengembangan dan Pelestarian Bahasa dan Sastra
Madura Pakem Maddhu kabhubbhuwân nya?iyâ'âghi matèri tor
mènangka nara sumber.*

Alhamdulillah, asokkor dâ' ka
Sè Amorbhâ jhâghât
Disporabud Kabhupatèn
Mekkasan sè samangkèn
èseppowè sareng Bapa' Ir.
Muhammad M.M., kasokan
mondhut lalampaan mertè
bhâsa qaera neng program
kaangghuy kapamudaan
sareng kabhudhâjân sè akor
sareng misi Disporabud.
Lalaman ka'dinto ropana
èprogram kalabân ngastètè tor
tartèp sarta nyata
tojjuwânnèpon bânnè
namong kaangghuy ngajumè

Pembina bhâsa Madhurâ neng
sakola'an/madrasah, jhughâ makompol
ngangoḍhâḍhân mènangka bâkkèl sè ètojju
sareng program sè èghânḍhu' sareng Disporabud
dhibi'. Mèlaèpon Lokakarya sè ampon kalampan
abârna sè nyambhâdhânè bâḍâ sè ḍâri ghuru
sakola'an, madrasah, jhughâ bâkkèl ḍâri
organisasi pemuda sareng kamasyrakatan sè laèn

A. Sulaiman Sadik

akadhi Your B “Youth Of
Cliques Book” Pamekasan sè
èbâkkèlè sareng pembinaèpon
ibu Wildona Zumam ḍâri
UNIRA Pamekasan, jhughâ
bâkkèl ḍâri moret SMP, MTs,
SMA/K,MAN Sareng MA sè
sadhâjana nyongop ḍâ' saratos
sèket bânnya'èpon sè acampo.
Sè amacem panèka ghi' bellun
kalampan è Mekkasan
mèlaèpon Disporabud bisa
èsambhât mèmangka instansi
èdilowaranna Dinas P dan K sè
“Mokka'-Hèjâb” nodhuwâghi
kaparḍhuliyânnèpon ḍâ' Pergub

Nomer 19 Taon 2014 bhâb parènta wâjib Bahasa
Daerah èyajhârâghi neng sakola'an sareng
madrasah sa-Jhâbâ Tèmor ngabidhi taon 2015
panèka. Lokakarya èkabidhi ḍâri manḍhâpa
Ronggosukowati neng tangghâl 27 èpon sè
èbukka' sareng Bapa' Wabup Mekkasan,
saterrossa neng tangghâl 28—29 èlampa'aghi
neng aula PKPN Kab. Mekkasan. È ḍâlem

*Ngobasanè bhâsa kodhu bâdâ
èjhâân, tata bhâsa, kamus, media*

*Ir. Mohammad.MM
Ka Disporabud*

sambutanèpon Bapa' Drs. Amir Mahmud M.Pd. mènangka Ka Balai Bahasa Jawa Timur aqdhâbu: "... jhâ' bhâsa nasional sareng bhâsa daèra pajhât ampon èyator dâlem atoran sè nyata tor kodhu èyèstowaghi sareng sadhâjâ maghârsarè Indonesia tamaso' presiden kapala pamarènta'an sareng kapala naghârâ otamaèpon dâlem aghuna'aghi bhâsa Iandonesia, wâjib dâ' presiden manabi abu-ðhâbu neng papangghiyân è dâlem sareng è lowar naghârâ. Jhughâ wâjib dâ' pembina mâghârsarè naleka abu-ðhâbu è bhân-sabbhân papangghiyân, tamaso' ghuru wâjib aparèng pangantar mabi bhâsa Indonesia neng bhân-sabbhân molang pangajhârân tamaso' pangajhârân bhâsa daèra kajhâbhâ neng kellas mabâ akadhi kellas 1, 2, sareng 3 è SD/MI kèngèng mabi pangantar bhâsa daèra. Saterrossa Bapa' Ka. Balai Bahasa Jatim, talèbât asokkor sè ka'ðimma Disporabud Kabhupatèn Mekkasan aghuna'aghi sabâgiyân dâri kabennangngannèpon kaangghuy mabâdâ lalampun Lokakarya Pembinaan dan Pengembangan seni budaya daerah sè saèstona masalah kebahasaan panèka identik sareng politik dan dana sè abâk malarat kaangghuy èlampa'aghi sareng pasèra'a bisaos

manabi ta' aghuna'aghi kadinasan neng pamarènta'an, otamaèpon dinas sè aghâdhuwân program pembinaan bhuððhâjâ. Penulisan kebahasaan kodhu serratan sâ bermutu, mèlaèpon bhân-sabbhân penggunaan bhâsa kodhu èpaghenna' sareng bâdâna èjhâ'ân sè èyangghuy tor èyakonè saèna tor bisa èyangghuy kantos 50 taon sè bâdhi dâteng. Tata bhâsa sè èyator kalabân lerres akor sareng èlmo kabahasaan , jhughâ ta' korang parloèpon bâdâna kamus èngghi panèka ka'angghuy bhâsa Madhurâ tantona Kamus Madhurâ-Indonesia otabâ Kamus Indonesia-Madhurâ. Kèng-bingkèng jhughâ èkabhuto bâdâna media berbahasa daerah, manabi neng pembinaan bhâsa Madhurâ èngghi media bhâsa Madhurâ sè ampon bâdâ samangkèn èngghi panèka akadhi majalah Jokotole kalowaran Balai Bahasa Jatim è Sidoarjo, Buletin Pakem Maddhu sè èterbi'aghi sareng Yayasan Pengembangan, Pelastarian Bahasa dan Sastra Madura è Mekkasan. Kèng-bingkèng sè parlo èkaghâli, ðhâbuèpon Ka Balai Bahasa, nyopprè bhâsa Madhurâ dhâddhi bhâsa sè lerres mènorot kaedah kebahasaan èngghi panèka bhâsa sè saè tor lerres bhâsa sè akor sareng situasi sareng kondisi daerah

sarta akor sareng monyè/sowara neng èjhâ'n. Manabi neng serratan ajjhâ' loppa aparèng clossari/kamus sinonim sè bisa majhârna' sè èkakareb bâca'an.

Ènalèka Bapa' Drs. Kadarisman Sastrodiwirjo M.Si. sè salpa' èsapa Pa' Dadang, mantan Wabup Mekkasan, aparèng jhâjhârbhâ'n neng pamokka' Lokakarya kasebbhut è attas, salèrana adhbâbu jhâ' samangkèn panèka sajjheggâ bâdâna Ghlâdhâk Suramadu, Madhurâ molaè tabukka', bânne namong saos èyokor dâri ghâmpangnga orèng Madhurâ ongghâ-toron ka Jhâbâ, tapè ngombârâ bhâbhâjâ sè bisa marosak bhuḍḍhâjâ Madhurâ mëlana kita kodhu matombu tarèka ka'angghuy abhintèngè bhuḍḍhâjâ Madhurâ. Karosaghân ghellâ' sè èmaksot èngghi panèka tatompona bhuḍḍhâjâ Madhurâ sareng bhuḍḍhâjâ lowar, sè bisa marosak otabâ masèkèng otabâ langkong palang manabi lajhu maèlang bhuḍḍhâjâ Madhurâ kaḍessek bhuḍḍhâjâ lowar. Namong bâdâna tarèka sè aropa samènar, sarasèhan otabâ Lokakarya panèka Insya Allah bisa maèlang kettèr bâdâna karosakan. Sadhâjâ tarèka sè kasebbhut è attas mènangka tarèka sè moljâ ka'angghuy manyalamet bhuḍḍhâjâ Madhurâ sakodî'na akadhi bhâsa Madhurâ panèka. Namong saèstona mongghu dâ' kaulâ, sapanèka dhâbuna Pa' Dadang, saabiddhâ santrè ponḍhuk mabi bhâsa Madhurâ manabi acaca sareng kèyaèna jhughân sakanca'an Insya Allah bhâsa Madhurâ pagghun bâdâ. Sè sapanèka sabâb kaulâ jâkèn bhintèng terakhir manyalamet bâdâna bhâsa Madhurâ èngghi panèka kèyaè sareng santrè neng Ponḍhuk Pasantren. Namong asokkor jhughâ Pemkab Mekkasan kantos samangkèn lèbât jajaranna akadhi lokakarya sè samangkèn panèka ngabidhi mola ampon saroju', dâ' sadhâjâ tarèka ka'angghuy mertè sareng majhurbhu bhuḍḍhâjâ Madhurâ sabelunna Pergub Nomer 19

Taon 2014, ka'angghuy abâjibbhâghi bhâsa Madhurâ neng SMA/sadhârâjhât. Pemkab Mekkasan ampon makalowar Perbup kalabân tojjhuwân sè paḍâ sareng Pergub Nomer 19 Taon 2014. Salaèn ka'ḍinto neng la-sellana karèpotan neng pamarèntaan, Pemkab ghi' ta' loppa ka'angghuy aparèng motivasi ka'angghuy lèbur mèyara tor ngarabât/mertè bhuḍḍhâjâ, sè sapanèka ta' sèsèp nalèkaèpon bârgghâ mabâḍâ pakèlèngan neng arè sè kodhu èyèmodhi akadhi Pekan Budaya, ngèmodhi Hari Jadi Pamekasan, Pamèlèyan Kacong-Cebbhing, Pottrè Bhâthèk, tamaso' jhughân maghenna' Perpusda Pamekasan sareng Konten Madhurâ sè èḍiddâlemmanna èsaḍiyâ'âghi ku-buku bhâb Madhurâ dâri carèta kantos dâ' dhâng-onḍhâng sè èserrât dâlem bhâsa Madhurâ. Sè palèng rajâ tarèka ka'angghuy mertè tor majhurbhu bhâsa Madhurâ èngghi panèka ngalampa'aghi Kongrès Bhâsa Madhurâ sè kapèng sèttong è taon 2008, tor aparèng sakaḍhâr bhântowan dana sabbhân taon dâ' Yayasan Pembinaan , Palastarian Bahasa dan Sastra, Pakem Maddhu.

Lokakarya sè pajhât ampon èbâtessè kantos tangghâl 29 April ampon kalampan saè. Sanarè bâḍâ saos cacalèn, namong dâteng marghâ saabiddhâ bâḍâ pembinaan bhâsa Madhurâ sè kabhubbhuwân molang bhâsa Madhurâ è kellas mëlana salèrana sè èkèrèm malolo dâ' pembinaan. Marghâ dâri ghâpanèka maḍâteng parasaan bhusen, ontongèpon lokakarya sè èlampa'aghi sareng Disporabud Kab. Mekkasan sè samangkèn panèka ta' sadhâjâ sè biyasa ngèrèng pembinaan bhâsa Madhurâ sabâb sabâgiyân mènangka bâkkèl ormas ngangodâdhân jhughân bâkkèl dâri moret. Namong sanarè sapanèka nara sumber pagghun nyo'on sabbhâr dâ' sè ampon li-bâliyân manabi ampon ta' perna è korsèèpen.

Sadhâjâ èso'on sabbhâr sabâb

kahadḍrannèpon
mènangka otosan
sakola'an ampon
mènangka papastèn
sè kodhu ètarèma
k a l a b â n
sabbhâr. Namong ta'
sadhâjâ peserta sè
biyasa èkèrèm bhuru
sè aromasa bhusen,
namong sèttonḡ
ḍḍwâ' bisaos sè
korang sabbhâr. Sanarè

Narasumber è Mandhâpa Ronggosukowati

kadhi kaḍinto langkong saè manabi kapala
sakola/kapala dinas nyangowè jhughân ḍḍ' tarètan
sè bhusennan panèka bu-ḍhâbu sè bisa matennang
tor masabbhâr salèrana taneddhâ sè alèngghi. Sè
sapanèka polana bilâ segghut adhingghallaghi
tempat jhughân bisa aparèng korang saè panyana
ka sasarengngan jhughân ḍḍ' narasumber sè
ghumatè ḍḍ' lalampān sè ampon dhâddhi
kabâjibhannèpon. Namong lokakarya sè
èlampā'aghi Disporabud panèka atambâ matèri
Muatan Lokal Madhurâ sè pajhât neng lokakarya
sabellunnèpon ghi' ta' onèng èbâḍâ'aghi. Saèstona
Kearifan Lokal panèka kabijakan para seppo sè
ampon èyajhârâghi para seppo Madhurâ sacara
tradisionèl toron-binoron . Kearifan Lokal
serrèng nodhuwaghi ḍḍ' sèpat anḍhâp asor,
mamabâ ka orèng laèn sè aghânḍhu' artè ta'
sombong. Otamaèpon manabi bâḍâ tamoy, tuan
roma Madhurâ talèbât ghâtè dhuli ngatorè
lèngghi. Manabi tamoyèpon lakè' èyatorè lèngghi
ka kobhung otabâ langghâr. Manabi binè'
biyasaèpon èyatorè alèngghi neng ampèr. Manabi
bâktona aḍhâ'âr, tamoyya jhughân èyangka'è

ḍ h â ' â r . R è n g
Madhurâ ta' rèpot
nyarè, panapa sè
ḍhâ'âr ghâpanèka
j h u g h â n s è
èyangka'aghi ka
tamoyya. Namong
ètoro'è tor-ator sè
aropa tatanan sastra
lèsan sè kappra bâḍâ è
b h â n - s a b b h â n
kennengngan è
Madhurâ. Opamaèpon :

Ngèrèng èyatorè sanaos jhuko' jâ-bujâ cabbhi...
atorra bhuru pola lerres, bâḍâna namong bujâ
cabbhi, Tapè pola bhunten namong mamabâ,
sabâb sè èyangka'aghi bâḍâ jhuko'na aropa
dhâghing, tellor, cakalan sareng bârna laènna.

Bâḍâ polè cara ngatorè tamoyya aḍhâ'âr
mabi okara bhângsalan, akadhi: “Ngèrèng èyatorè
sanarè konye'-ghunong samo-nemmona. Konye'
ghunong panèka temmo, artèna samo-nemmona.
“Ngèrèng èyatorè namong bighi accem, saghi-
mangghina. Bighi accem panèka maghi', artèna
saghi-mangghina...sareng salaèn....Pajhât rèng
Madhurâ sanarè tahu otabâ tèmpè èsebbhut jhuko'
panapa polè pènḍhâng sareng bhulus.

Na' poto Madhurâ moderen kodhu ngaghâli
ḍḍ' Kearifan Lokal tor jhughân kodhu
angghâḍhuwi èlmo pangataowan. Manabi bâḍâ
moskèl ḍâlem masyarakat kodhu sarè konco'-
bhungkana neng Kearifan Lokal. Dhinèng moskèl
ḍâlem kaèlmowan takènaghi ḍḍ' orèng sè
angghâḍhuwi èlmo pangataowan.

CAMPOR SONGENNEP MASO' MURI

Madhurâ panèka soghi. Molaè dâri kabuḍhâjân, kennengngan jâr-kalènjâr kantos bhâb parkara massa'an. Ta' ghun coma satè sareng soto, nangèng ghi' bânnya' sè laèn. Sala sèttonnga aropa campor. Lerres è arè Ahad (9/11) sè tapongkor pamarènta tor marghâsarè Songennep ngaollè sèttong kabhunga'an.

Lukman Hakim AG.

Campor Songennep maso' Museum Rekor Dunia Indonesia (MURI). Marghâ, è arè panèka pamarènta bisa makompol tokang campor ḍâlem lalampan Pesta Rakyat. Tokang campor panèka amassa' 10.000 pèrèng campor. Settong kabhunga'an mongghu orèng Songennep.

Acara panèka èsabâ' neng è Jhâlân Diponegoro, Jhâlân Panglima Sudirman tor Jhâlân Halim Perdana Kusuma. Piagam èparèngngaghi Senior Manager MURI Paulus Pangka ḍâ' ka Bupati Songennep A. Busyro Karim. Salaèn panèka piagam MURI jhughan èparèngngaghi ka Katowa TP PKK Songennep Nurfitriana Busyro Karim.

Nurfitriana ngatorrraghi, campor mènangka

massa'an sè saè mongghu ḍâ' sadhâjâ èber. Maskè salèrana asalla dâri Nusa Tenggara Barat (NTB) arassa saè aḍhâ'âr massa'an panèka. Salaèn ka'ḍinto, rajina Bupati Songennep panèka aḍhâbu, campor aropa'aghi massa'a sè ghâmpang èyola tor modâ bhânḍhâna.

Mènorot Fitri, palappana campor ghâmpang èkaollè tor caraèpon aola jhughâ ta' kosè nyangsara. "Campor panèka saè èḍhâ'âr sadhâjâ orèng, modâ palappana tor ghâmpang ola'anna otabâ ghâbâyâna," ca'èpon Fitri.

Pesta Ra'yat kalabân 10.000 pèrèng campor panèka kaangghuy makennal sèttong massa'an Songennep. Salaèn ka'ḍinto, jhughâ ajâgâ tor arabât nyopprè massa'an tradisional ta' sèrna è

tengnga bânnya'na macemmèpon jhâjhân tor massa'an modern sè bânnya' èola kalabân messin.

Sabhâtara ka'ḍinto, Paulus Pangka ḍâri MURI jhughân ngakonè jhâ' campor laku saè èḍhâ'âr orèng ka'ḍimma'a bisaos. Napa polè, èbâktona rabu ka Songennep, salèrana jhughâ makobâssa aḍhâ'âr campor. ḍ âri saèna sè aḍhâ'âr, Paulus ngalem salasèttong la'-ola'anna orèng Songennep panèka. "Manabi bâḍâ sè ta' èyabi' jhâ' lajhu buwâng, bhundhu' bisaos èkèbâ'â kaulâ ka Semarang," ḍhâbuna semmo amèlèr.

Campor, ḍhabuna, bisa maso' MURI sabâb bâḍâ sabâppèpon. Èngghi panèka hasèllèpon pamarèntah Songennep sè bisa maranta campor kalabân bitongan sè cè' bânnya'na. Èngghi panèka kantos napa' 10.000 pèrèng. Mènorot kèra'anna Paulu ta' ghun coma 10.000, nangèng bisa lebbi.

Sammpona piagam èparèngngaghi tor ètarèma Bupati tor katowa TP PKK pas lajhu nèngghu ka pan saponapan kennengngan (stan) campor. Èbuwân orèng nèḍḍhâ campor ta' mabi majâr otabâ gratis. Bhunga rassana bisa apolong areng-sareng nèḍḍhâ campor è sèttong kennengngan.

Campor sè kalonta tor palèng bânnya' bâḍâ è pan-saponapan dhisa è Kacamadhân Lènteng. Nangèng, ahèr-ahèr mangkèn maskè è kottha

jhughân ampon bânnya' sè ajhuwâl. Pramèla pas kalonta ka man-ka'ḍimman.

Èkoca' campor polana massa'an panèka kadhâddhiyân ḍâri pan-saponapan palappa. Ghellârrepon, massa'an panèka camporan ḍâri rojhâk, soto tor kalḍu. Sè abâk moḍi, massa'an panèka bâḍâ sè nyampor kalabân ba'so.

Manabi ètalèktèghi, laku ta' lajhu nyampor sakabbhiyânna. Nangèng, ghun sabagiyân ḍâri bâng-sèbângnga massa'an. Bilâ dhâddhi, rassana tanto laènan tor tambâ makobâssa mongghu pasèra'a bisaos sè nèḍḍhâ.

Campor panèka kadhâddhiyân ḍâri topa' otabâ lonthong, su'un, ghuringnga cambâ, palappa rojhâk, arta', bhâbâng ḍaun, dhâghing, ghuringnga kenthang, bân pan-saponapan palappa laènna. Salaèn ka'ḍinto, èkoca' campor polana palappana rojhâk maso', arta' akadhi kalḍhu maso' tor èkowae akadhi soto. Bâḍâ jhughâ sè ètambâi pentolla ba'so.

Kowaèpon jhughâ bâḍâ sè ngangghuy kowa pathè, baḍâ sè ètambâi kellana sabbhrâng kaju. Napa polè pas bâḍâ ghuringnga karopo', kèpèng, otabâ karèpè'. Hem ngaloḍu' èber terro arassa'ana.

Manabi para maos kalerressan ka Songennep, bâḍâ sè korang manabi ta' kantos onèng rassana campor. Arghâna moḍâ, saè ḍâ' sadhâjâ èber tor tanto bhâkal kataghiyân.

Lèburra Lân-Jhâlânan *ka* Polo Gili Labak

Lukman Hakim AG.

Kabhupatèn Songennep ghâḍhuwân bânnya' polo. Salaèn Polo Giliyang, Kacamadhân Dungkek, sè ampon èyatorragi ḍâlem eccabhân sabelumma, ghi' bâḍâ atosan polo. Bâḍâ 126 polo saè sè èkennengngè otabâ bhunten. Pramèla ḍâri ka'ḍinto, ta' kasambu' polè manabi kabhupatèn panèka ghâḍhuwân paanabhân asrè. Tantonâ panèka ngonjhâng pangaterro orèng bânnya' kaangghuy nojjhu Songennep. Saè ḍâri ḍâlem Indonesia dhibi' tor orèng mancanaghârâ.

Polo Gili Labak sala sèttong kennengnan *wisata alam* sè bânnya' èyentarè orèng. Sabbhân arè pastè bâḍâ orèng sè èntara ka polo pakèna. Bi-lebbi manabi kalerressân panangghâlân mèra otabâ prèi.

Sacara administrasi, polo panèka maso' Dhisa Kombhâng, Kacamadhân Talango. Polo panèka bâḍâ èyantara Polo Poterran sareng Polo Gili Genting. Kaangghuy tanḍhu' ka polo panèka ghâmpang. Mongghu rèng lowar, lèbât terminal

Arya Wiraraja otabâ nètènè bès kantos Kalianget. ḍâri Kalianget nètènè tongkang nojjhu Palabbhuwân Talango ra-kèra sapolo kantos lèma bellâs mennit. ḍâri Talango nojjhu Kampong Lembana Bârâ', Dhisa Kombhâng è ponca tèrmorra Polo Poteran. Abittèpon ra-kèra saparapat jhâm kantos ḍupolo mennit. Mongghu ḍâ' sè abhâkta sapèḍâ motor otabâ ekkol, saè èpatoro' è compo'na marghâsarè.

Saterrossèpon, ḍâri kampong panèka nètènè sampan. Ongkossèpon aghumantong rembhâk kalabân orèng sè ghâḍhuwân sampan. Tamaso' ponapa bhâkal tolak dhâksakala otabâ bhâdhi ngènep, saèngghâ mènta konè'è kalagghuwâna. Nangèng, sè ampon kajhâlânan ongkossa sampan

manabi nebbhâs antara tello ratos èbu kantos nemmatos èbu ropèya. Bâḍâ jhughâ sè ngongkos kalabân mètong cèthâk otabâ bânnya'na orèng. Manabi ta' lèbâddhâ Kampong Lembana, para maos jhughâ bisa nojjhu ḍâri Palabbhuwân Kalianget. ḍâri palabbhuwân panèka bisa nebbhâs sampanna pajhurung nojjhu Polo Gili Labak.

Osso'na ḍâlem sasampan aghumantong rajâna sampan. Ongkossèpon jhughâ sapanèka. Nangèng, sè ampon kajhâlânan antara Rp300.000 kantos Rp600.000. Napa lèburra ajâr-kalènjâr ka Polo Gili Labakḍ Tanto bisaos ghâḍhuwân kalebbiyân ètèmbhâng polo laèn. ḍ polo panèka namong èkennengngè korang-langkong 35 roma (KK) kalabân 105 orèng. Polo panèka namong nè'-kènè'. Lèbarrèpon ra-kèra coma lèma' kilomèter.

Dhâddhi maskè coma ajhâlân soko tanto kellar mèddherri polo panèka. Abittèpon ra-kèra 20 kantos 30 mennitan. ḍ âlem kakanḍhâ'ân, orèng nyebbhut lanjhangnga polo coma paḍâna roko' salencer. Aponapaḍ Sabâb, abiddhâ alènglèng otabâ mèddherri polo panèka èpaḍâ'aghi sareng orèng aroko' salencer.

Aèng tasè' polo panèka cè' jhennèngnga. Polana kajhennènganna aèngnga, bâto karang è ḍâlem tasè'na ètanghâla cè' plasdhâna. Sabâtara, karang sè bâḍâ ghi' bânnya' sè butto. Salaèn panèka, beddhi otabâ pasèr è ghir sèrèng ngampar kalabân bârna sè potè. Tantara, kalabân paanabhân panèka mapèrna rèng-orèng sè èntar.

Pramèla, orèng sè èntar ka polo panèka ngèbâ bârâghât kaangghuy alangngoy. Umummèpon rèng-orèng panèka apoto è man-ka'dimman kennengnan. Salaèn panèka, orèng sè ḍatèng ka polo panèka kaangghuy nalèktèghi alam

se ghi' ta' rosak (*alami*).

Marghâsarè è polo panèka lèbur nemmonè orèng sè ḍâteng. Pan-saponana jhâjhânan dhisa otabâ tambul bisa èpadhâddhi teḍḍhâ'ân. Nangèng, marghâsarè polo panèka sabbhân taon ngaḍhebbhi kasossa'an. Otamana bilâ ampon maso' mosèm panèmor. Bi-lebbi bilâ nèmor kara. Kasossa'an polana sara kaangghuy ngaollè aèng bhersè.

Pramèla marghâsarè maḍâteng ḍâri dhârâdhân Polo Poterran. Bâḍâ sè ngobângè bhutolan, galonan, bâḍâ jhughân sè nyello' ka somor. Rèng-orèng maḍâteng ḍâri Kampong Lembana. Bâḍâ jhughân sè maḍâteng ḍâri Dhisa Cabbhiya, è Polo Poterran jhughân.

Sarana ngaollè aèng bhersè tanto nambâi kabhutowan. Nangèng, rèng-orèng pagghun betta è polo panèka. Lantaran sara aèng, bilâ nembhârâ' asadiya bâḍḍhâ rajâ. Tojjhuwânnèpon taḍâ' laèn

kaangghuy naḍhâi aèng ojhân. Aèng panèka èyangghuy bilâ mosèm panèmor.

Bânnè pèra' aèng sè maḍâteng ḍâri dhârâdhân Polos Poteran. Tapè jhughâ, bherrâs, tor kabhutowan laènna. Marghâsarè polo panèka aghântongngaghi pangorèbhânna ka hasèl tasè', saè kalabân majâng, ajhurung otabâ mancèng. Sabâtara, pamengkang kaangghuy atatamen coma pè'-copè'. Sè bâḍâ, bhungkana nyèyor tor palèmbhang.

ḍ polo panèka taḍâ' SD, sè bâḍâ madrasa diniyah (MD). Taḍâ' roma sakè' maskè ghun coma *puskesmas pembantu* (pustu). Salaèn panèka, masjid è polo panèka coma sèttong. Nangèng, maskè bânniya' kakorangan marghâsarè è polo pagghun perna. Bi-lebbi, polo panèka dhâddhi tojjhuwân bânniya' orèng kaangghuy ajâr-kalênjâr. Napa polè pamarènta bhâkal madhâddhi Polo Gili Labak mènangka sala sèttong *objek pariwisata*.

TAJHIN SAPPAR

Tajhin Sappar ghâpanèka tajhin sè biyâsa è kaghâbây sabbhân bulân Sappar. Mongghu dâ' orèng seppo dhimèn bâdâ carèta kaangghuy ngènga'è carètana Nabi Nuh sè aparèng dhâ'ârân ka sakabbhinna makhlok sè noro' paraowèpon Nabi Nuh. Samacemma dhâ'ârân èpakompol, èpasèttong èpadhâddhi tajhin ma'ollè cokop èbâghi dâ' sadhâjâna makhlok. Namong asal muasal tajhin Sappar ghâpanèka neng è kennengngan laèn langkong bhidhâ carètana, ghumantong dâ' kaparcajâ'ân sareng carètaèpon dâri para seppo neng kennengngan ghâpanèka.

Manabi tan tarètân sadhâjâ terro aghâbâyâ tor arassa'anna kadhi ponapa “Tajhin Sappar”, panèka bârâghât sareng caraèpon:

Tika* Suhartatik
STKIP PGRI Sumenep

Bârâghât

Teppong palotan: 500gr
Ghulâ : ½ kg
Pathè : 2 liter
Ghulâ mèra/aren : sacokobbhâ
Bujâ : sacokobbhâ
Panđân : sacokobbhâ

Carana aghâbây

1. Aghâbây la'-ola'

Campor teppong sareng aèng ngalkal sakonè' sampè' kènthel, pas polor panè'-kènè' pađâna ola'.

2. Aghâbây kowana

Andhel pathè bân panđân, pas berri' bujâ sacokobbhâ. Antos sampè' ngalkal.

3. Aghâbây tajhinna

Campor teppong sareng pathè, ghâluay parata.

a. Tajhin Mèra

Andhel pathè sampè' ngalkal, pas campor ghulâ bân toro'aghi la'-ola'na. Manabi pathè ampon ngalkal, pamaso' teppong sè ampon ècampor sareng pathè bân ghulâ mèra sakonè' otabâ sakencengnga, manabi kasokan ka manès. Ghâluay sampè' kènthel.

b. Tajhin Potè

Andhel pathè sampè' ngalkal pas pamaso' teppong bân bujâ sacokobbhâ, ghâluay sampè' kènthel.

Cara maranta

Sađiyâi pèrèng pas sabâ' tajhin sè manès sè bârna mèra èpèngghir, pas toro'aghi tajhin potè è pèngghirrà. Kaangghuy maraddhin bhângonna, pas sèramè pathè mènangka kowana. Mator sakalangkong...

SANAJJHÂN APÈSA

Adrian Pawitra

Sanajjhân sakabbhina pangarebbhân tor jhânjhi, pon la
sèrna salanjhângnga.
Namong dhika ghi' pagghun bâdâ è atè bulâ saterrossa
Jhâ' sakèngnga dhika atotor palasdhâ, ma'lè bulâ pas ngartè
Anapè dhika maposang atè sè sangsara

ḍ u... atè seḍḍhi amarghâ dhika bân bulâ tapèsa
s'malem bhentèng, ḍu.. bulâ jâng-bâjângan ka dhika,
ḍu Lè'.. raddhin, palèrègghâ ngapèncotè

Mon pas èmot bâkto dhika bân bulâ sè apolong
Ka bârâ' so ka tèmor, aton-tonton cè' sennengnga
Ta' mèkkèrè sakalèlèngnga, bhunga ongghu!

Orèng Pasèsèr

Lukman Hakim AG.

jâsat è dhârâ'
asokma è tasè'
lajâr kebbhât angèn abâ'bâ'
nyabâ èlanyo'
ombâ' nyèba' tasè'
tanèyan sè kapèng ḍuwâ'

orèng-orèng pasèsèr
ambâ' patè
abhillâi tasè'
ngambâ' pasthè
aporak nyabâ atemmo Ghustè

orèng pasèsèr
anyalèp pajjhâr
najjhâk èposerra angèn
arè maji è attasân
sampan abirik apangantan
ngaros bân pamoji

langngè' sèttong tasè' sèttong
dhârâ' apancar anyama polo

Songennep, 19 Januari 2011

ANGO' POTE TOLANG K ATEMBHÂNG POTE MATA

Hendra Syaiful Amir

Cèthak ngonjhung têngghi mahkotana abâ'
Sè ka'ḍimma èjâgâ sekken ongghu ḍâ'ka sakojhurrâ raghâ
Kalabân èbhândem ḍâlem, saḍâlem ḍâlemma atè
Sobung marḍuli toron ojhân ḍârâ!

Sobung marḍuli sokma èlanyo' bânjirrâ ḍârâ!
Marghâna arghâna abâ'

Panèka mostèka socè kalabân moljâ

Cong!
Kaom pala' pagghun matè marghâna acarok
Bhing!
Kaom pokè pagghun matè marghâna arèmbi'
Cong! Bhing!
Tambhâna toḍus pagghun jhâlân ngaḍep patè

Paḍâna kesah maddhu kalabân ḍârâ
Ngobângi maddhu pastè ollè maddhu
Namon aotang ḍârâ kodhu nyera ḍârâ
Ango' potèna tolang katèmbhâng potèna mata
Calorèt abângkang ḍuccol ḍâri selokoppa

Sèyap atanḍâ' ḍâ'ka ḍâḍâna sapesèra
Salanjhânga sokma ajâgâ

Bârisan nongghâl ḍâri Man Towan
Kaangghuy na' poto Madhurâ
Saghârâ maddhu kalabân ḍârâ

Lajâr

M. Fauzi

Lajâr èghebbher, langngè' aghâmbar
Ana'—binè majhâmbar
Aèng tasè' agâbhây bulân kalabân jhuko' bân
ombâ'

Parao mangkat kalabân bismillah
Lahaula wâla quwwâta illa billah
Angèn aobhes è mata dhâddhi bujâ
Nyelbhi' è sokma dhâddhi kembhâng sè
ngombâr
Aleddu'—alèmbây è ḍâlem nèmor sè lanjhang

Ollè-ollang, ollè ollang
Angèn ḍâjâ, angèn lao'
Lajâr èghebbher, nerrak ombâ' bân karang
Ajhâlâ jhuko' sotra
Sè tandhuk èsocana dhika

Lajâr èghebbher, robâna dhika ngombâr
Odâr
Ondhur—ḍâteng. Ondhur—ḍâteng.

Sumenep, 24 Sèptèmber 2014

Naghârâ Ngèbâ Tata, Dhisâ Ngèbâ Cara

bektipatria.wordpress.com

Kecerdasan dan pengetahuan seseorang diperlukan pada saat dia memasuki kampung atau negara lain karena harus segera menyesuaikan diri dengan adat istiadat, budaya, atau tatanan hidup masyarakat setempat. Artinya menyesuaikan diri dengan lingkungan setempat sangat diperlukan oleh pendatang baru agar tidak terjadi percekocokan dengan warga setempat. Kalau sampai pendatang baru tidak dapat menyesuaikan diri dengan adat setempat, dia akan dicap sebagai orang tidak tahu sopan santun. Sikap sopan santun ini merupakan pedoman dasar kehidupan manusia di tengah masyarakat.

Ungkapan *Naghara/Dhisa andi' kabiysa'an bi'-dhabi'* setiap daerah mempunyai adat istiadat tersendiri (dalam Oemar Sastrodiwirjo, 2005:101) telah mengarahkan kepada kehidupan sosial masyarakat Madura agar mereka memiliki pengetahuan dan kecerdasan dalam menjunjung dan menghormati adat istiadat

masyarakat lain. Hal itu perlu dilakukan karena masyarakat Madura berpegang teguh pada kesopanan saat bergaul dengan etnik lain. Kaitannya dengan hal itu, masyarakat Madura menghindari percekocokan dengan etnik lain saat dirinya hidup dan menetap di daerah lain. Untuk itu, menghargai adat istiadat orang lain harus dilakukan secara baik.

Leluhur Madura telah mengingatkan kepada generasi melalui ungkapan itu agar bersikap hormat menghormati orang lain supaya hidup ini menjadi nyaman dan aman. Ungkapan itu layak digali kemudian diterapkan dalam kehidupan di perantauan agar masyarakat Madura di tempat tanah orang lain terhindar dari kekacauan. Ungkapan itu juga menyiratkan kepada kita bahwa kesadaran hidup nyaman dan aman di muka bumi menjadi harapan semua manusia sejak dahulu termasuk masyarakat Madura. Amir Mahmud.

Negara Memiliki Tata, Desa Memiliki Cara

Kapènterran tor pangataowan langkong èkparlo bâkto pasèra'a saos maso' ka kampung otabâ ka naghârâna orèng laèn amarghâ kodhu ceppet narèma adhât tor bhuḍḍhâjâ sè bâḍâ neng kennengngan sè anyar. Artèna ghampang narèma kabâḍâ'ân neng sokobengnga sopajâ ta' atokaran sareng satatangghâ'ân. Manabi orèng manca ta' dhuli narèma kabâḍâ'ân sè sokkla, salèrana bhâkal èyangghâp orèng sè ta' ghâḍhuwân tata krama. Anḍhâp asor mènangka pandhuman sè kodhu èka'anḍi' sareng manossa pasèra'a saos ḍâlem oḍi' neng nga'-tengnga'anna maghârsarè.

Cap-ocabhân “Naghara/Dhisa andi' kabiya'san bi'-dhabi” *setiap daerah mempunyai adat istiadat tersendiri* (dalam Oemar Sastrodiwirjo, 2005:101) ampon nodhuwaghi kaoḍi'ân *sosial* maghârsarè Madhurâ sopajâ ghâḍhuwân pangataowan sareng kapènterran ḍâlem ajâgâ tor ngormadhi bhuḍḍhâjânâ maghârsarè laèn. Hal ka'ḍissa' parlo èlakonè polana maghârsarè Madhurâ kowat ḍâlem ajâgâ

anḍhâp asor bâkto along-polong kalabân ḍaèrah laèn. Kaètanna kalabân parkara panèka, maghârsarè Madhurâ ta' poron akar-tokar sareng ḍaèrah laèn bâkto salèrana oḍi' tor neptep neng ḍaèrah laèn. Pramèla ḍâri ka'ḍissa', ngarghâi bhuḍḍhâjâ orèng laèn kodhu kalampan kalabân saè.

Rèng seppo Madhurâ ḍhimèn ampon maèmot ḍâ' ngangḍâdhân lèbat cap-ocabhân ka'ḍissa' sopajâ salèng ngarghâi sopajâ oḍi'èpon dhâddhi saè tor tentrem. Cap-ocabhân kaḍissa' patot èkaonèngè saterrossa èghuna'aghi bâkto oḍi' neng naghârâna orèng laèn sopajâ ta' atokaran. Cap-ocabhân ka'ḍissa' aghambhârraghi ḍâ' tarètân sadhâjâ manabi ḍâlem kaoḍi'ân sè nyaman tor tentrem mènangka pangaterrona sadhâjâ manossa kabid jhâman sè tapongkor tamaso' jhughân maghârsarè Madhurâ. (**Èmadhurâ'aghi sareng Dwi Iaily Sukmawati, S.Pd., Pantarjamah Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur**)

Pangajhârân Bhâsa Madhurâ neng SMP

Dwi Laily Sukmawati

Salastarèna ðâteng ka sakola'an SDN Bugih 3 Mekkasan ka'angghuy ađhâ-kanđha parkara pangajhârân bhâsa Madhurâ sè bâđâ neng sakola'an SD, saè sareng kepala sekolah, ghuru, jhughân morèd kelas VI, samangkèn ghilirâna tim redaksi majalah Jokotolè ka sakola'an SMP Negeri 3 Mekkasan sè bâđâ neng ðâlem kottha, teppa' neng jhâlân Bahagia nomer 6. Sakola'an ka'đinto mènangka sala sèttong sakola'an negeri sè bâđâ neng Mekkasan. Kennengnannèpon teppa' neng pèngghir bârâ'èpon kantor bupati Mekkasan. Neng arè Satto, ra-kèra pokol 08.00, tim redaksi ngoddhi nanamoy ka sakola'an SMP Negeri 3. Neng sakola'an ka'đissa', tim redaksi tapangghi sareng sala sèttong ghuru, asmaèpon bapa' Hairuddin. Bapak Hairuddin ka'đinto mènangka ghuru BP/BK, namong jhughân molang bhâsa Madhurâ ka'angghuy kellas 7 kantos kellas 9. Bâkto èpangghi'i sareng salèrana bapa' Hairuddin, tim redaksi tor-catoran takae' sareng kabâđa'annèpon bhâsa Madhurâ samangkèn, hosossèpon sè bâđâ neng sakola'an.

Ampon bânne hal sè anyar polè manabi bhâsa Madhurâ mènangka sala sèttong bhâsa ðaèrah palèng rajâ neng ghilirân sè *nomer* empa' salastarèna bhâsa Jhâbâ, Indonesia, sareng Sonđhâ. Kalabân bânnya'èpon chungghungnga orèng sè abhâsa Madhurâ, dhâddhi ta' kasambu' manabi bhâsa Madhurâ ka'đinto parlo

(SMPN 3 sè bâđâ neng Jhâlân Bahagia, Mekkasan)

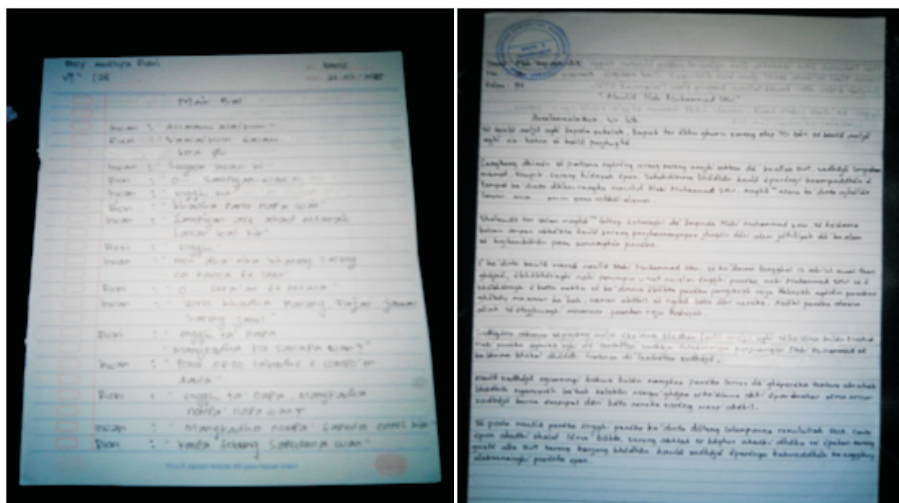
(Buku “Kembhâng Bhâbur” sè èghuna'aghi bâkto molang bhâsa Madhurâ)

èjâgâ tor èromat sopajâ ta' obus noro' jhâman, saè èjâgâ neng dâlem kaluwarga, sakola'an, jhughân *lingkungan sosial*. Kalabân bâdâna Ghâlâdhak Suramadu, tantona sajân maghâmpang bhuđhâjâ lowar maso' ka Polo Madhurâ tor ghâmpang *akulturasi* bhuđhâjâ sareng bhâsa Madhurâ sè ampon jhekjhek. Pramèla dâri ka'dissa', ka'angghuy ajâgâ sopajâ bhâsa Madhurâ pagghun èghuna'aghi sareng orèng Madhurâ mènangka bhâsa èbhu, tantona bhâsa Madhurâ ka'dinto kodhu èyajhârraghi ka na' poto molaè ghi' kana'. Manabi bhunten, jhâ' ngarep bhâsa Madhurâ bisa langgheng. Ponapa polè samangkèn sè nyamana bhâsa Indonesia sareng bhâsa Inggris ampon sajân dhâddhi. Sala sèttong cara ka'angghuy ajâgâ bhâsa Madhurâ sopajâ pagghun jhekjhek neng dâlem *ranah pendidikan*, Gubernur Jhâbâ Temor ampon makalower Sorat Kapotosân takaè' sareng pangajhârân bhâsa dâerah sopajâ pagghun èyajhârraghi neng sakola'an molaè SD/MI, SMP/MTs, sareng SMA/MA/SMK kalabân bâkto dujjhâm pangajhârân sabbhân samèngguna. Pramèla dâri ka'dissa', sabbhân sakola'an neng Jhâbâ Tèmor kodhu ngajhârraghi bhâsa dâerah mènangka pangajhârân sè ampon tanto sè ta' èlong-papolong sareng pangajhârân laènnèpon.

Nyangghemmè Sorat Kapotosân Gubernur Jhâbâ Tèmor takaè' sareng Kurikulum Pangajhârân bhâsa dâerah ka'angghuy *Jenjang Pendidikan* sakola'an, hosossepon sakola'an SMP, bhâdhân kaulâ dâri Tim Rêdaksi Jokotolè ngoddhi dateng ka sakola'an ka'dinto ka'angghuy ngaollè berta takaè' sareng pangajhârân bhâsa Madhurâ. Ka'dinto hasèllèpon papangghiyân sareng bapa' Hairuddin, mènangka sala sèttong ghuru bhâsa Madhurâ.

- Tim Redaksi : ponapa neng sakola'an ka'dinto bhâsa Madhurâ èyajhârraghi ka rèt-morèd akor sareng SK Gubernur Jatim
- Bapak Hairuddin : bhâsa Madhurâ èyajhârraghi ka rèt-morèd molaè dâri kelas 7 kantos kelas 9 kalabân bâkto duejjhâm dâlem samèngguna.
- Tim Redaksi : buku ponapa sè èbhâdhi ghuru dâlem molang bhâsa Madhurâ ka rèt-morèttèpon
- Bapak Hairuddin : sakola'an asađiyâ buku “Kembhâng Bhâbur” terbi'anna Yudhistira.
- Tim Redaksi : salaèn “Kembhâng Bhâbur” ponapa ghi' kèngèng *buku penunjang* sè èbhâdhi ru-ghuru dâlem molang rèt-morèttèpon, akadhi kamus, tata bahasa, èjhâ'ân, otabâ salaènnèpon
- Bapak Hairuddin : ku-buku takaè' sareng bhâsa Madhurâ langkong sakonè' bâdâna, dhâddhi sabâtara bâkto salaèn buku “Kembhâng Bhâbur”, sakola'an abhâdhi buku angghidhânnèpon Pakem Maddhu, akadhi buletin, kamus, tor salaènnèpon.
- Tim Redaksi : takaè' sareng bhâsa hosossepon bhâsa Madhurâ, ponapa neng sakola'an ka'dinto onèng

- ngèrèng addhuwân kantos mennangd
- Bapak Hairuddin : hosos bhâsa Madhurâ, sakola'an onèng ngèrèng addhuwân maca puisi jhughân syi'ir. Sempat ollè juara 3 bâkto addhuwân puisi, namong ampon abit. Samangkèn ampon rangrang bâdâ addhuwân dâlem bhâsa Madhurâ. Manabi addhuwân salaèn bhâsâ Madhurâ, sakola'an ka'dinto ta' osa *mangmang* polè. Ampon possa' piala tor pangarghâ'ân sè ajhijhir.
- Tim Redaksi : Ka'angghuy matombu rassa sennengèpon *rèd-morèd* dâ' ka bhâsa Madhurâ mènangka bhâsa èbhu, ponapa sobung addhuwân otabâ tarèka laèn dâri sakola'an ka'dinto d
- Bapak Hairuddin : manabi tarèka rasmi kantos samangkèn ghi' sobung. Namon salèrana aḍhâbu manabi ghaḍhuwân pangatèrro sè raja sopaja'a *rèd-morèd* kèngèng abhâsa Madhurâ kalabân saè. Pramèla dâri ka'dissa', salèrana aḍhâbu manabi bâkto molang bhâsa Madhurâ pastè aghuna'aghi bhâsa Madhurâ hosossèpon bhâsa alos sopajâ *rèd-morèd* biyasa acator tor mèrèng bhâsana dhibi'. Manabi ampon biyasa, ahèrra kalabân ta' larès *rèd-morèd* ta' ghugghu' dâlem aghuna'aghi bhâsa dhibi'. Napapolè samangkèn, *rèd-morèd* ampon ta' bisa abhâsa Madhurâ alos kalabân orèng sè èyangghep lebbi seppo. Hal ka'dinto *amarghâ è compo'èpon*, possa' na'-kana' sè ampon ta' poron abhâsa Madhurâ. Biyasana ngangghuy bhâsa Indonesia saè sareng rèng seppona, napapolè sareng ca-kancana. Bhâsa Madhurâ *èyangghep bhâsa 'tak gaul'*.
- Tim redaksi : pasèra sè molang bhâsa Madhurâ neng sakola'an ka'dinto tor ponapa pandiḍighannèpond
- Bapak Hairuddin : saongghuna sè molang bhâsa Madhurâ bâdâ tatello', kaulâ (Bapa' Hairuddin), ibu Yanti, sareng Bapa' Adrian. Manabi bhâdhân kaulâ sè terrang bânne dâri jurusân bahasa. Manabi bu Yanti sareng bapak Adrian jurusân bhâsa Indonesia. Namong dâri tatello' ghuru sè molang bhâsa Madhurâ ka'dinto sadhâjâ sokkla Madhurâ kantos bhâsa Madhurâna ampon ta' mangmang polè.
- Tim redaksi : ponapa kèngèng alangannèpon dâri para ghuru sa'at molang bhâsa Madhurâd
- Bapak Hairuddin : manabi kamoskèlan pastè ghi bâdâ, ponapa polè takaè' sareng kurikulum bhâsa Madhurâ sareng *buku penunjang* sè kantos samangkèn ghi'ta' ghaḍhuwân. d tamba polè na'-kana' samangkèn ampon sengk ngangghuy bhâsana dhibi' amarghâ èyangghep korang 'gaül'.

(carèta jhughân lakon karanganna *rèd-morèd* SMPN 3 Mekkasân)

Tim redaksi : ponapa ru-ghuru ghâdhuwân arebbhân takaè' sareng pangajhârân bhâsa Madhurâd
 Bapak Hairuddin : saongghuna *pelatihan* hosos bhâsa Madhurâ dhimèn segghut kalampan sareng Yayasan Pakem Maddhu. Namong polana ampon abit, possa' matèrina sè ampon kalep. Pramèla dâri ka'dissa', bhâdhân kaula terro bâdâ'â *pelatihan* hosos bhâsa Madhurâ, akadhi *pelatihan-pelatihan* laènna sopaja ru-ghuru sè molang bhâsa Madhurâ jhughân soghi kalaban èlmo sè anyar. Sabâb molang bhâsa Madhurâ ka'dinto ta' kala malaraddhâ sareng pangajhârân laènna, mala langkong malarat, ètamba polè cè' sakonè'na *buku penunjang*.

Salaèn abu-dhâbu sareng Bapak Hairuddin, bhâdhân kaulâ jhughân tapangghi sareng ibu Yanti (sapaan akrabbhâ ibu Rachmayanti) sè jhughân molang bhâsa Madhurâ. Asareng ibu Yanti, bhâdhân kaulâ èdhudhuwaghi dâ' angghidhâna rèd-morèd dâlem bhâsa Madhurâ, saè aropa puisi, lakon, jhughân carèta. Rèd-morèd èpaksa abhâdhi tolèsan dâlem bhâsa Madhurâ sopajâ biyasa aghuna'aghi bhâsana dhibi'.

Salaèn sareng ibu Yanti, tim rèdaksi jhughân dha'-kandha'an sareng sala sètting morèd kellas IX, Susianti (Susi), ka'angghuy ngaonèngè kadhiponapa pangajhârân bhâsa Madhurâ sè ampon èkaollè neng sakola'an.

Salaèn sareng ibu Yanti, tim rèdaksi jhughân dha'-kandha'an sareng sala sètting morèd kellas IX, Susianti (Susi), ka'angghuy ngaonèngè kadhiponapa pangajhârân bhâsa Madhurâ sè ampon èkaollè neng sakola'an.

(Susi, sala sètting morèd kellas 9)

Tim redaksi : sabbhân arè apa pangajhârân bhâsa Madhurâ èyajhârraghið

Susi (morèd) : sabbhân arè Sennèn

Tim redaksi : dâ'râmma rassana ajhâr bhâsa Madhurâd

Susi (morèd) : manabi èpakon acator, maca, jhughân nolès dâlem bhâsa Madhurâ, bhâdhân kaulâ ghi' bisa. Namong manabi ampon èpakon nolès dâlem carakan Madhurâ, bhâdhân kaulâ ghi' arassa malarat.

Tim redaksi : malaradhân ðimma ajhâr bhâsa Madhurâ bi' bhâsa Indonesiað

Susi (morèd) : Manabi ajhâr bhâsa Indonesia sobung onðhâghân bhâsana, sobung carakan Madhurâna, tor jhughân sobung dhâ-tandhâ *fonetis* èpon. Kantos samangkèn abdhina ghi' malarat abhidhâ'aghi /d/ sareng /dh/, /b/ sareng /bh/ tor salaènnèpon. Manabi carakan Madhurâ, bhâdhân kaulâ malarat nolès ghântonganna.

Tim redaksi : apa bhâi matèri bhâsa Madhurâ sè èyajhârraghi neng kellasð

Susi (morèd) : èngghi onðhâghân bhâsa, carakan, nolès tor maca dâlem bhâsa Madhurâ.

Tim redaksi : apa tao noro' addhuwân bhâsa Madhurâd

Susi (morèd) : manabi addhuwân bhâsa Madhurâ, abdhina ghi'ta' onèng ngèrèng. Salaèn ka'dissa', rangrang bâdâ addhuwân bhâsa Madhurâ. Sanaos bâdâ, kaulâ èngghi terro ngèrènga.

(buku Madhurâ sè èpaterbi' sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur)

Aḍhâsarraghi ḍâ' hasèlla bu-ḍhâbuwân takaè' sareng pangajhârân bhâsa Madhurâ neng sakola'an, hosossèpon SMP Negeri 3 Mekkasân kabhuktè manabi bhâsa Madhurâ parlo ollè *perhatian* sè ghu-ongghu saè ḍâri pamarènta, *pemerhati*, jhughân maghârsarè dhibi'. Manabi ètorot, èkobatèrè bhâsa Madhurâ sajân abit sajân èyondhuri sareng orèng Madhurâna dhibi', hosossèpon na'-kana'. Kabhuktè samangkèn pangajhârân bhâsa Madhurâ ampon korang èkalèburi sareng rèd-morèd saè sè bâḍâ neng sakola'an SD jhughân SMP. Parlo *rangsangan* tor cara sè saè ḍâlem molang bhâsa Madhurâ, sopajâ na'-kana' lebbi lèbur narèma pangajhârân akadhiyâ pangajhârân laènna. Salaèn ka'ḍissa' parlo bânnnya' lalampa'an sè bisa matombu pangaterrona na'-kana' ḍâlem makalowar kamampowanna ḍâlem abhâsa Madhurâ. Malar moghâ pamarènta sajân marḍhuli ḍâ' bhâsa Madhurâ kalabân nyaḍiya'aghi ku-buku bhâsa Madhurâ tor lalampa'an laènna sè akaè' sareng bhâsa tor sastra Madhurâ.

Sopajâ bhâsa Madhurâ pagghun jhekjhek tor èkaonèngè sareng maghârsarè laènna akadhi bhâsa daèra laènna, Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur mènangka sala sèttong UPT ḍâri Bâḍân Pengembangan dan Pembinaan Bahasa, noro' ajâgâ, aromat, tor nyebbhâraghi bhâsa Madhurâ mènangka bhâsa sè ghâḍhuwan possa' *penuturèpon*. Bhuktè nyata sè ampon kalampan sareng Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur kantos taon 2015 aropa possa'èpon buku otaba angghidhân sè ampon èpaterbi', akadhi, “Kamus Dwibahasa Indonesia-Madura”, “Buku Tata Baku Bahasa Madura edisi revisi”, “Pedoman Umum Ejaan Bahasa Madura yang Disempurnakan”, “Antologi Puisi Jhapa Berbahasa Madura angghidhanna alm. Bapak Yayan Ks kalaban bhul-ombhul “Granyeng tor Puisi Kejhung Aghung”, antologi puisi angghidhanna Lukman Hakim “Sagara Aeng Mata Ojan”, antologi puisi “Nemor Kara”, buku angghidhanèpon Bapak Sulaiman Sadik “Memahami Jati Diri, Bdaya, dan Kearifan Lokal Madura”, “Variasi Keunikan dan Penggunaan Bahasa Madura” angghidhan èpon Bapak Akhmad Sofyan, antologi karya ilmiah kalaban bhul-ombhul “Identitas Madura dalam Bahasa dan Sastra”, “Perilaku Berbahasa Orang Madura” angghidhan èpon bapak Bambang Wibisono sareng Bapak Akhmad Sofyan, “Pemakaian Bahasa Indonesia di Ponpes Al Amien Sumenep” angghidhan èpon Arief Izzak sareng Dwi Laily Sukmawati, “Jenis-Jenis Proses dalam Bahasa Madura” angghidhannèpon Hero Patrianto, sareng sè ḍi-buḍi Majalah Jokotolè sè ampon terbi' molaè tahun 2008. Kalabân èterbi'èpon buku sareng angghidhân ghâḍhuwâna maghârsarè Madhurâ èyarep kèngèng nambâi *rèferensi* bhâsa Madhurâ sè kantos mangkèn ghi' rangrang èpangghi. Kalabân bâḍâna terbidhân ka'ḍinto kèngèng majhâghâ tor sajân maoḍi' polè bhâsa Madhurâ mènangka sala sèttong bhasa daèrah sè palèng raja neng Indonesia. Insya Allah...!!!

**BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR**